

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



مرکز رصد فرهنگی کشور



پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

عنوان: وضعیت مهاجرت ایران (بررسی روندهای مهاجرت از ایران و مهاجرت به ایران)

تهیه و تنظیم: مرکز رصد فرهنگی کشور

پژوهشگر: قمر تکاوران

صفحه‌آرایی: حسین آذری

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۴۰۲

شمارگان: برای مخاطبان خاص

همه حقوق این اثر برای مرکز رصد فرهنگی کشور محفوظ است.
در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی‌عصر(عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵. تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۹۳۰۷۶. www.ir cud.ir

گزارش رصد فرهنگی

(۴۰)

ویراست دوم

آخرین داده‌های پیمایش ملی میل به مهاجرت



وضعیت مهاجرت ایران

(بررسی روندهای مهاجرت از ایران و

مهاجرت به ایران)

مرکز رصد فرهنگی کشور

تیر ۱۴۰۲

فهرست مطالب

۱	مقدمه و بیان مسئله.....
۲	روش‌شناسی.....
۳	یافته‌ها.....
۳	مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور.....
۳	تمنای مهاجرت.....
۶	دیدگاه مردم درباره مهاجرت از ایران در خردادماه ۱۴۰۲.....
۶	مشخصات جمعیت‌شناختی پاسخ‌گویان.....
۹	گفت‌وگو درباره مهاجرت.....
۱۱	مهاجرت خانواده و دوستان به خارج از کشور.....
۱۲	مقصد مهاجرت دوستان و اطرافیان.....
۱۳	تشویق به مهاجرت از سوی نزدیکان مهاجرت‌کرده.....
۱۴	اثرگذاری تبلیغات رسانه‌ها بر میزان مهاجرت به خارج از کشور.....
۱۵	مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت‌کرده.....
۱۷	تجربه سفر خارجی.....
۱۹	مقصد سفر خارجی.....
۲۰	دیدگاه افراد درباره مهاجرت به خارج از کشور.....
۲۲	دیدگاه شخصی درباره مهاجرت به خارج از کشور.....
۲۳	عامل اصلی تشویق به مهاجرت.....
۲۵	مقصد مهاجرت.....
۲۵	تعیین مقصد.....
۲۶	منطقه مقصد مهاجرت.....
۲۸	کشور مقصد مهاجرت.....
۳۰	معیار تعیین مقصد مهاجرت.....
۳۲	نحوه مهاجرت.....
۳۳	اتخاذ روش مهاجرت.....
۳۴	حجاب پس از مهاجرت به خارج از کشور.....
۳۵	علت بی‌تمایلی به مهاجرت.....
۳۷	موافقت با مهاجرت دائمی فرزندان.....
۳۹	مانع اصلی مهاجرت افراد.....
۴۰	عوامل جذب یا کشمش کشورها برای مهاجرت.....

۴۰	امکان پیشرفت (تحصیلی و شغلی).....
۴۰	شرایط مناسب کسب و کار.....
۴۱	کیفیت زندگی و سطح رفاهی بالا.....
۴۱	وجود آزادی‌های سیاسی.....
۴۳	وجود آزادی‌های فردی.....
۴۴	عدم محدودیت اینترنت و فضای مجازی.....
۴۶	برخورداری بیشتر از لذت‌ها و تفریحات زندگی.....
۴۶	هرکسی سرش به کار خودش گرم است.....
۴۷	سیمای کلی بررسی عوامل جذب یا کشتش کشورها برای مهاجرت.....
۴۸	عاملیت نارضایتی سیاسی در میل افراد به مهاجرت.....
۴۸	اثرگذاری مدیریت ناکارآمد در کشور بر میل مهاجرت افراد.....
۴۹	میزان رضایت از زندگی.....
۵۱	امیدواری نسبت به آینده کشور.....
۵۳	میل به مهاجرت.....
۵۴	آمار مهاجران در جهان و وضعیت ایران.....
۵۷	کشورهای مقصد مهاجرت ایرانیان.....
۶۰	وضعیت جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان.....
۶۰	دانشجو فرستی ایران.....
۶۱	مقاصد اصلی دانشجویان ایرانی.....
۶۳	پناهنجویان و پناهندگان ایرانی.....
۶۴	دلایل مهاجرت از ایران.....
۶۵	ساختار اداری و قوانین اجرایی ناکارآمد.....
۶۵	محدودیت اینترنت و فضای مجازی.....
۶۶	وضعیت بد اقتصادی و کیفیت زندگی.....
۶۷	مهاجرت‌های بازگشتی.....
۶۸	مهاجرت خارجی‌ان به ایران.....
۶۹	تعداد مهاجران حاضر در ایران.....
۷۲	موج جدید مهاجرت به ایران.....
۷۳	جنسیت مهاجران وارد شده به ایران در موج اخیر.....
۷۳	دانشجویان خارجی در ایران.....
۷۴	تحصیل دانش‌آموزان غیرایرانی در ایران.....
۷۵	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۷۶	مسائل مهم حوزه مهاجرت.....
۸۰	پیشنهادات.....
۸۳	فهرست منابع.....

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱: میل به مهاجرت ۵
- جدول ۲: مشخصات جمعیت‌شناختی پاسخ‌گویان ۶
- جدول ۳: گفت‌وگو درباره مهاجرت در بین آشنایان و اطرافیان ۹
- جدول ۴: میزان گفت‌وگو درباره مهاجرت برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی ۱۰
- جدول ۵: مهاجرت خانواده و دوستان ۱۱
- جدول ۶: مقصد مهاجرت دوستان و خانواده ۱۲
- جدول ۷: میزان تشویق به مهاجرت از سوی مهاجران ۱۳
- جدول ۸: اثرگذاری رسانه‌ها بر مهاجرت به خارج از کشور ۱۴
- جدول ۹: مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت‌کرده ۱۵
- جدول ۱۰: مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت‌کرده برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی ۱۶
- جدول ۱۱: مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت‌کرده (عموم مردم) ۱۶
- جدول ۱۲: سفر خارجی ۱۷
- جدول ۱۳: تجربه سفر خارجی برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی ۱۸
- جدول ۱۴: هدف سفر خارجی ۱۹
- جدول ۱۵: دیدگاه افراد درباره مهاجرت به خارج از کشور ۲۰
- جدول ۱۶: تمایل به مهاجرت براساس متغیرهای جمعیت‌شناختی ۲۱
- جدول ۱۷: دیدگاه مهاجرت به خارج از کشور ۲۲
- جدول ۱۸: عامل اصلی تشویق به مهاجرت ۲۳
- جدول ۱۹: عامل اصلی تشویق به مهاجرت ۲۴
- جدول ۲۰: تعیین مقصد مهاجرت ۲۶
- جدول ۲۱: منطقه مقصد مهاجرت ۲۷
- جدول ۲۲: منطقه مقصد مهاجرت ۲۷
- جدول ۲۳: کشور مقصد مهاجرت ۲۸
- جدول ۲۴: کشور مقصد مهاجرت ۲۹
- جدول ۲۵: معیار تعیین مقصد مهاجرت ۳۰
- جدول ۲۶: معیار تعیین مقصد مهاجرت ۳۱
- جدول ۲۷: نحوه مهاجرت ۳۲
- جدول ۲۸: اتخاذ روش‌های مهاجرت ۳۳
- جدول ۲۹: حجاب پس از مهاجرت ۳۴
- جدول ۳۰: حجاب پس از مهاجرت ۳۵
- جدول ۳۱: علت بی‌تمایلی به مهاجرت ۳۶
- جدول ۳۲: موافقت با مهاجرت دائمی فرزندان ۳۷

جدول ۳۳:	میزان موافقت با مهاجرت دائمی فرزندان برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی.....	۳۸
جدول ۳۴:	مانع اصلی مهاجرت افراد مایل به مهاجرت.....	۳۹
جدول ۳۵:	ارزیابی امکان پیشرفت به‌عنوان عامل جذب مهاجرین.....	۴۰
جدول ۳۶:	شرایط مناسب کسب و کار به‌عنوان عامل جذب مهاجرین.....	۴۱
جدول ۳۷:	کیفیت زندگی و سطح رفاهی به‌عنوان عامل جذب مهاجرین.....	۴۱
جدول ۳۸:	آزادی‌های سیاسی به‌عنوان عامل جذب مهاجرین.....	۴۲
جدول ۳۹:	موافقت با عامل آزادی‌های سیاسی برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی.....	۴۲
جدول ۴۰:	آزادی‌های فردی به‌عنوان عامل جذب مهاجرین.....	۴۳
جدول ۴۱:	موافقت با عامل آزادی‌های فردی برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی.....	۴۴
جدول ۴۲:	عدم محدودیت اینترنت به‌عنوان عامل جذب مهاجران.....	۴۵
جدول ۴۳:	عدم محدودیت اینترنت به‌عنوان عامل جذب مهاجران برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی.....	۴۵
جدول ۴۴:	برخورداری بیشتر از تفریحات و لذت‌های زندگی به‌عنوان عامل جذب مهاجرین.....	۴۶
جدول ۴۵:	هرکسی سرش به کار خودش گرم است به‌عنوان عامل جذب مهاجرین.....	۴۷
جدول ۴۶:	موافقت با گزاره عاملیت نارضایتی سیاسی در مهاجرت افراد.....	۴۸
جدول ۴۷:	اثروگذاری مدیریت ناکارآمد بر میل به مهاجرت افراد.....	۴۹
جدول ۴۸:	میزان رضایت از زندگی.....	۵۰
جدول ۴۹:	رضایت از زندگی برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی.....	۵۱
جدول ۵۰:	امیدواری نسبت به آینده کشور.....	۵۲
جدول ۵۱:	امید به آینده کشور برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی.....	۵۲
جدول ۵۲:	میل به مهاجرت.....	۵۳
جدول ۵۳:	جایگاه ایران در شاخص‌های کلیدی مهاجرت‌های بین‌المللی.....	۵۵
جدول ۵۴:	جمعیت ایرانیان مهاجر (متولدین ایران) در جهان.....	۵۷
جدول ۵۶:	وضعیت ایران در مهاجرت‌های اجباری- پناهنجویی.....	۶۴
جدول ۵۷:	جریان مهاجرت افغانستانی‌ها به ایران طی سه ماه اول ۲۰۲۲.....	۷۲

فهرست نمودارها

نمودار ۱:	گفت‌وگو درباره مهاجرت.....	۹
نمودار ۲:	مهاجرت خانواده و دوستان.....	۱۱
نمودار ۳:	میزان تشویق به مهاجرت از سوی مهاجران.....	۱۳
نمودار ۴:	اثروگذاری رسانه‌ها بر مهاجرت به خارج از کشور.....	۱۴
نمودار ۵:	مقایسه زندگی خود با افراد مهاجرت‌کرده.....	۱۵
نمودار ۶:	مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت‌کرده.....	۱۷
نمودار ۷:	سفر خارجی.....	۱۸

- نمودار ۸: هدف سفر خارجی..... ۲۰
- نمودار ۹: تمایل به مهاجرت..... ۲۱
- نمودار ۱۰: تمایل به مهاجرت..... ۲۳
- نمودار ۱۱: عامل تشویق به مهاجرت..... ۲۴
- نمودار ۱۲: عامل اصلی تشویق به مهاجرت..... ۲۵
- نمودار ۱۳: تعیین مقصد مهاجرت..... ۲۶
- نمودار ۱۴: معیار تعیین مقصد مهاجرت..... ۳۰
- نمودار ۱۵: معیار تعیین مقصد مهاجرت..... ۳۱
- نمودار ۱۶: نحوه مهاجرت..... ۳۲
- نمودار ۱۷: اتخاذ روش‌های مهاجرت..... ۳۳
- نمودار ۱۹: حجاب پس از مهاجرت..... ۳۵
- نمودار ۲۰: دلیل بی‌تمایلی به مهاجرت..... ۳۶
- نمودار ۲۱: موافقت با مهاجرت دائمی فرزندان..... ۳۷
- نمودار ۲۲: سیمای کلی بررسی عوامل جذب یا کشتش کشورها برای مهاجرت..... ۴۷
- نمودار ۲۳: عاملیت نارضایتی سیاسی در مهاجرت افراد..... ۴۸
- نمودار ۲۴: موافقت با اثر مدیریت ناکارآمد بر میل به مهاجرت افراد..... ۴۹
- نمودار ۲۵: میزان رضایت از زندگی..... ۵۰
- نمودار ۲۶: میل به مهاجرت..... ۵۴
- نمودار ۲۷: اصلی‌ترین میزبان‌های ایرانیان در جهان..... ۵۸
- نمودار ۲۸: اصلی‌ترین میزبان‌های ایرانیان در اروپا در سال ۲۰۲۰..... ۵۹
- نمودار ۲۹: تعداد دانشجویان بین‌المللی ایرانی در بیست سال گذشته..... ۶۱
- نمودار ۳۰: مقاصد برتر دانشجویان ایران در سال ۲۰۲۰ براساس آمار یونسکو..... ۶۲
- نمودار ۳۱: روند افزایشی جمعیت دانشجویان ایرانی در برخی از کشورهای مقصد در سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰..... ۶۲
- نمودار ۳۲: روند کاهشی جمعیت دانشجویان ایرانی در برخی از کشورهای مقصد در سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰..... ۶۳
- نمودار ۳۳: بازگشت داوطلبانه و ادغام مجدد حمایت‌شده مهاجران ایرانی..... ۶۷
- نمودار ۳۴: متخصصان ایرانی بازگشتی از اسفند ۱۳۹۳ تا تیرماه ۱۴۰۱..... ۶۸
- نمودار ۳۵: تعداد اتباع کشورهای مختلف در ایران..... ۶۹
- نمودار ۳۶: تعداد تخمینی افراد تحت حمایت کمیسریا در سال ۲۰۲۲..... ۷۱
- نمودار ۳۷: جریان مهاجرت افغانستانی‌ها به ایران طی سه ماه اول ۲۰۲۲..... ۷۳
- نمودار ۳۸: جمعیت دانشجویان خارجی در ایران..... ۷۴

چکیده آماری

- در آخرین پیمایش ملی ۲۴/۶ درصد از ایرانیان گفته‌اند در صورت برداشته شدن موانع مهاجرت، ترجیح می‌دهند برای همیشه به کشور دیگری مهاجرت کنند.
- ما آمار دقیقی از تعداد ایرانیان خارج از کشور نداریم؛ آمار مهاجران ایرانی در کشورهای دیگر از ۱/۸ میلیون نفر تا ۴/۰۴ میلیون نفر گزارش شده است.
- ایران رتبه ۵۴ مهاجرفرستی و رتبه ۲۳ مهاجرپذیری را در دنیا دارد.
- دانشجویفرستی ایران در سال‌های اخیر افزایش یافته و در حال حاضر ایران در رتبه ۱۷ دنیا قرار دارد، به علاوه دانشجویپذیری ایران نیز افزایش یافته و رتبه ایران به ۱۳ رسیده است اما در کل وضعیت ایران در شاخص رقابت‌پذیری برای جذب استعداد بدتر شده و رتبه‌اش از ۱۰۲ به ۱۱۲ تنزل پیدا کرده است.
- رتبه پناهجو فرستی ایران ۱۴، رتبه پناهنده فرستی ایران ۲۲ و رتبه پناهنده‌پذیری ایران ۱۰ گزارش شده است.
- بیشترین تعداد مهاجران ایرانی در کشورهای امارات متحده عربی، آمریکا، کانادا، آلمان و ترکیه هستند.
- ۴/۵ میلیون نفر مهاجر در ایران زندگی می‌کنند.
- تعداد دانش‌آموزان افغانستانی مدارس ایران در سال تحصیلی فعلی ۶۷۰ هزار نفر است.

مسائل حوزه مهاجرت

داده‌های مهاجران ورودی و خروجی

فقدان داده‌های قابل اتکا برای سیاست‌گذار در مسئله مهاجرت، منجر به ایجاد فاصله میان سیاست‌ها و واقعیت‌ها شده و فضا را برای کژنمایی‌های رسانه‌ای مساعد کرده است. از این رو داشتن یک نمای رصدی جامع از وضعیت فرهنگی، اجتماعی، امنیتی و سیاستی مهاجران مبتنی بر آمارهای رسمی، ضروری به نظر می‌رسد.

آموزش مهاجران حاضر در ایران

مهم‌ترین مسئله در ادغام فرهنگی-اجتماعی مهاجران در جامعه آموزش است. مسائل و مشکلات ذیل در نسبت با آموزش دانش‌آموزان مهاجر در ایران وجود دارد:

- (الف) اجرای سلیقه‌ای قوانین و آیین‌نامه‌ها در مدارس دولتی
 - (ب) عدم حمایت از مدارس خودگردان و سمن‌های فعال در آموزش مهاجران
 - (پ) فقر اقتصادی خانواده و اشتغال کودکان
 - (ت) نبود محتوای آموزشی متناسب با فرهنگ‌سازی پذیرش مهاجران
 - (ث) برخورد‌های تبعیض‌آمیز با مهاجران در مدارس دولتی
 - (ج) محرومیت از خدمات آموزش رسمی و قرار نگرفتن در سیر درست جامعه‌پذیری موجب طرد مهاجران می‌شود که احتمال کج‌رفتاری را بالا می‌برد.
 - (چ) عدم‌اهتمام به مسئله آموزش دختران در جامعه مهاجر
- همچنین با توجه به تفاوت هویتی-فرهنگی دانش‌جویان خارجی و دانش‌جویان مهاجر مقیم ایران که در مدارس ایران تحصیل کرده‌اند و با کنکور وارد دانشگاه شده‌اند، نیاز به بازبینی سیاست‌ها در رابطه با این دو گروه داریم. از سویی دیگر تعداد مهاجران تحصیل کرده در سال‌های اخیر در ایران روبه‌افزایش بوده ولی از چینی ظرفیتی برای ادغام جامعه مهاجر با جامعه میزبان غفلت شده است.

مسئله مادر ایرانی‌ها

توقف روند اعطای تابعیت به فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی و مردان خارجی نتیجه غلبه نگاه‌های امنیتی است و این عقب‌گرد تبعات فرهنگی اجتماعی عمیقی را در جامعه به جای خواهد گذاشت. اکثریت مادر ایرانی‌ها در ایران به دنیا آمده و بزرگ شده‌اند و تعلقات هویتی‌شان بیشتر به سمت مادر متمایل است. در حال حاضر ما با نسل دوم و سوم مادر ایرانی‌ها مواجه هستیم و در واقع این افراد در فرهنگ ایرانی پرورش یافته و فرهنگ ایران را با خود دارند اما ندادن شناسنامه که مدرک هویتی افراد است، موجب شده است که:

(الف) در موقعیت‌های مختلف از خدمات شهروندی محروم شوند.

(ب) تبعیض و در پی آن طرد اجتماعی را تجربه کنند.

(پ) دچار سرگردانی هویتی شوند.

(ت) حتی پذیرش فرهنگی این افراد بین جامعه ایرانی دچار اختلال شود.

سازمان ملی مهاجرت:

طرح فعلی سازمان ملی مهاجرت بر خلاف نمونه‌های موفق جهانی، از حوزه فرهنگ و مسائل پیرامونی آن غافل است و شاهد عدم پرداخت به برخی مسائل مهم و حتی بازگشت به عقب در بندهای آن هستیم:

(الف) در این طرح به همه ابعاد مهاجرت پرداخته نشده است و مهاجرت‌های داخلی و مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور اصلاً دیده نشده است.

(ب) شیوه‌های مختلف مهاجرت و انواع ویزا و اقامت در طرح این سازمان دیده نشده است.

(پ) این طرح صرفاً تداوم وضعیت سابق و ارتقای اداره اتباع وزارت کشور به سازمان است.

(ت) نسل‌های دوم و سوم مهاجران حاضر در ایران در این طرح دیده

نشده‌اند و همچنان بدون توجه به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی، با این افراد مانند نومهاجران برخورد می‌شود.

ث) رویکرد تنبیهی و جرم‌انگارانه بر طرح سایه انداخته است.
ج) درخواست و دریافت شهروندی خارجی‌ان در ایران دیده نشده و حتی قانون تابعیت مادر ایرانی‌ها نیز لغو گردیده است.

چ) مسئله مهم ادغام فرهنگی- اجتماعی مهاجران در جامعه ایران دیده نشده است.

ح) به پیوست رسانه‌ای مسئله از اساس توجهی صورت نگرفته است.

نخبگان مهاجر در ایران:

نخبگان نقشی محوری در پر کردن شکاف‌های فرهنگی اجتماعی مهاجران و میزبانان دارند. توجه به طرح اقامت نخبگان خارجی با توجه به ابعاد فرهنگی آن ضروری است.

سرمایه فرهنگی مهاجران خارجی در ایران:

آشنایی مهاجران با رمزگان فرهنگی جامعه میزبان و داشتن مهارت به کارگیری آن در فرآیند ادغام فرهنگی مهاجران امری ضروری است. به همین منظور توجه به اصل مشارکت فرهنگی مهاجران افغانستانی، مصرف فرهنگی مهاجران و همچنین نهادهای فرهنگی اجتناب‌ناپذیر است.

مهاجر هراسی یا مهاجرستیزی:

متأسفانه به نظر می‌رسد احساسات ضد مهاجر در ایران وجود دارد که در موقعیت‌های مختلف ظهور و بروز آن تقویت می‌شود. نبود دستورالعمل‌های روشن رسانه‌ای و فقدان استانداردهای ضد بیابان‌های نژادپرستانه در نظام رسانه‌ای و فرهنگی ایران موجب شده تا رسانه‌ها با دادن اطلاعات غلط احساسات ضد مهاجر را تقویت کنند. از این رو نیازمند اتخاذ رویه‌های صریح سیاستی در این زمینه هستیم.



مقدمه و بیان مسئله

در طول تاریخ همیشه مهاجرت به دلایل مختلف وجود داشته اما رفته رفته بر حجم و اهمیت آن افزوده شده است و به یکی از مسائل مهم در جوامع تبدیل گردیده که جنبه‌های مختلف آن به خصوص وجوه فرهنگی آن نیازمند مطالعه است. کشور ما نیز همواره با پدیده مهاجرت روبه‌رو بوده است و طی سال‌های مختلف نامش در میان کشورهای مهاجرپذیر و مهاجرفرست دنیا وجود داشته؛ ایرانیان به دلایل مختلف و از آن جمله رویای دستیابی به زندگی بهتر به خارج از کشور مهاجرت کرده‌اند و عدد مهاجران ایرانی خارج از کشور میلیونی است (هرچند بسیاری از ایرانیان خارج از کشور به دلیل دریافت تابعیت کشور مقصد در سرشماری‌ها مهاجر قلمداد نشده‌اند). به نظر می‌رسد در برخی گزارش‌های حوزه مهاجرت با نوعی نگاه دور از واقعیت روبه‌رو هستیم و همین امر ضرورت ارائه شفاف آمار و اطلاعات در این حوزه را بیش از پیش عیان می‌سازد.

همچنین ناامنی کشورهای همسایه موجب شده که ایران مقصد مهاجران پرشماری باشد و همواره پذیرای چند میلیون مهاجر. اکثریت مهاجران حاضر در ایران از کشور افغانستان و عراق هستند. بسیاری از

عراقی‌ها پس از بهبود اوضاع عراق برگشتند و امروز فقط چند هزار عراقی در کشور حضور دارند اما تعداد افغانستانی‌های حاضر در ایران همواره میلیونی بوده است و پس بحران افغانستان در تابستان سال ۱۴۰۰ نیز بسیاری دیگر از افغانستانی‌ها به ایران آمدند.

علی‌رغم همه این‌ها حوزه مطالعات مهاجرت تا به امروز در ایران چندان جدی گرفته نشده است. در سال‌های اخیر تلاش‌هایی برای مطالعه این پدیده صورت گرفته است اما این پدیده فرهنگی - اجتماعی همچنان نیازمند پژوهش و بررسی بیشتر است؛ به‌ویژه در حوزه مسائل فرهنگی مهاجرت و مهاجران که کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است. یکی از مسائل بسیار مهم و اولیه در این حوزه ارائه شمای کلی وضعیت مهاجرت با آمارهاست که همواره با ابهام روبه‌رو است. ما نظام آماری شفافی نداریم که سالانه به‌روز شود و همین مسئله جدال‌های فراوانی را در این حوزه برمی‌انگیزد، چراکه نمی‌دانیم در مورد چه جمعیتی صحبت می‌کنیم و گستردگی مسئله چقدر است. در اینجا تلاش شده است با توجه به آمارهای موجود تصویری کلی از مسائل مهاجرت در کشور در دو بخش مهاجرت از ایران و مهاجرت به ایران داده شود. این تلاش برای این است که کمی و کاستی‌های آن نیز دیده شود تا زمینه را برای کارهای بعدی اندکی شفاف‌تر کند. به‌علاوه بتوانیم مسائل مهم فرهنگی و سیاسی حوزه مهاجرت که نیازمند پژوهش و پرداختن بیشتر است را شناسایی کنیم. اینجا در پی این هستیم که بدانیم وضعیت ایران از منظر مهاجرت به چه صورت است؟ میزان و روندهای مهاجرت از ایران چگونه است؟ و میزان و روندهای مهاجرت به ایران چگونه است؟ و مسائل مهمی که در پی آن ایجاد می‌شود، چیست؟

روش‌شناسی

این گزارش یک مطالعه اسنادی است و تلاش شده با استفاده از

داده‌های ثبتی و پیمایشی موجود وضعیت کشور در زمینه مهاجرت ترسیم گردد. برای نوشتن این گزارش از داده‌های سازمان جهانی مهاجرت، کمیسریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان، دیگر نهادهای بین‌المللی و همچنین سازمان‌های داخلی مرتبط مانند وزارت کشور، شورای عالی امور ایرانیان و دیگر نهادها استفاده شده است.

یافته‌ها

یافته‌های این گزارش در دو بخش مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور و مهاجرت خارجیان به ایران آورده شده است. هرچند هر کدام از این دو حیطه مسائل خاص خود را دارد اما بی‌شبهت نیز نیستند. از این رو دیدن هردو در کنار هم خالی از لطف نیست و چه‌بسا برای فهم وضعیت کشور از این لحاظ راهگشا باشد. سعی شده در هر دو بخش آمار کلی مهاجران، مهاجرت‌های دانشجویی، پناهندگی، پناهجویی و دلایل مهاجرت‌ها دیده شود تا بتوانیم در نهایت به سرفصل‌های مسائل مهم این حوزه که نیازمند بحث و بررسی است، دست پیدا کنیم.

مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور

به نظر می‌رسد میل به مهاجرت سال‌هاست که در جامعه ایرانی جریان دارد و در دوره‌های مختلف بحث‌برانگیز شده و به یکی از دغدغه‌های اصلی سیاست‌مداران تبدیل گشته است و لیکن ما همواره تصویر شفاف و درستی از آن نداریم. در این بخش پیرامون تمایل ایرانیان به مهاجرت بحث می‌شود و سعی می‌شود وضعیت مهاجرت ایرانیان با تعداد آنان در کشورهای مختلف، تعداد دانشجویان بین‌المللی ایرانی، تعداد پناهندگان و پناهجویان ایرانی و دلایل مهاجرت آنان شرح داده شود.

تمنای مهاجرت

به نظر می‌رسد در جامعه ایرانی تمایلی برای ترک کشور وجود دارد. هرچند

آمارهای دقیق و به‌روزی در این باره وجود ندارد اما نشانه‌های این تمایل را می‌توان در آمارهای متفاوت دید و حتی می‌دانیم که تمایل به مهاجرت بیش از مهاجرت‌هایی است که در کشور اتفاق می‌افتد چراکه خیلی از افراد به دلایل مختلف نمی‌توانند تمایل خود را به واقعیت تبدیل کنند و مهاجر بالفعل شوند و مهاجر بالقوه باقی می‌مانند و البته به نظر می‌رسد در صورتی که راهی پیدا کنند یا شرایط کشور از آنچه هست برایشان سخت‌تر شود، این تمایل خود را عملی خواهند کرد.

ایرانیان در چندین دوره ملیت یک تا پنجم درخواست‌کنندگان لاتاری بوده‌اند و همچنین ترکیب جمعیتی پناهندگان و پناهجوها نشان می‌دهد که ایرانی‌ها در بین این ملیت‌ها دیده می‌شوند (عربستانی، ۱۳۹۷). رویای زندگی در وضعیتی بهتر و مطلوب‌تر افراد را به سمت مهاجرت سوق می‌دهد. این تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و زندگی در جای بهتر در نتایج پیمایش‌های مؤسسه گالوپ هم دیده می‌شود. پیمایش گالوپ در پی یافتن پتانسیل رشد جمعیت بزرگ‌سال در صورت برداشته‌شدن موانع مهاجرت است. این پیمایش در سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷ در ۱۵۲ کشور انجام شده و نتایج آن که در بردارنده شاخص‌های جریان بالقوه مهاجرت است، در سال ۲۰۱۸ انتشار یافته است. امتیاز ایران در شاخص «جریان بالقوه مهاجرت» برابر با ۱۶٪ -، در شاخص جذب استعدادها برابر با ۲۷٪ - و در شاخص مهاجرت جوانان ۱۹٪ - است. شاخص پتانسیل جذب استعداد در واقع پتانسیل مهاجرت افراد تحصیل‌کرده (دارای مدرک کارشناسی و بالاتر) را می‌سنجد و شاخص پتانسیل مهاجرت جوانان وضعیت جریان مهاجرت را بین افراد ۱۵ تا ۲۹ سال اندازه‌گیری می‌کند. امتیازات ایران در همه این شاخص‌ها منفی است و این یعنی اگر محدودیت‌های جابه‌جایی بین کشورها حذف شوند، جمعیت کلی ایران، جمعیت استعدادها و جمعیت جوانانی که از کشور خارج می‌شوند بیش از تعدادی است که به ایران

وارد می‌شوند؛ یعنی در صورت حذف محدودیت‌ها، جمعیت کشور ۱۶ درصد، جمعیت استعدادها ۲۷ درصد و جمعیت جوانان ۱۹ درصد کاهش پیدا می‌کند. این پیمایش گالوپ کشورهای مختلف را براساس شاخص‌های موردبررسی رتبه‌بندی کرده است و اینجا هم می‌بینیم که ایران وضعیت مساعدی ندارد. ایران از میان ۱۵۲ کشور بررسی شده، از نظر جذابیت برای مهاجرت افراد سایر کشورها به ایران و ماندن اتباع خود در داخل، رتبه ۸۷ را دارد. رتبه ایران برای جذب استعدادها از خارج و ماندن استعدادهای خود در داخل کشور ۷۸ و برای جذب جوانان از خارج و ماندن جوانان خود در داخل کشور، رتبه ۷۷ را در میان کشورهای موردبررسی دریافت کرده است.

نتایج پیمایش‌های ملی هم نشان از وجود میل به مهاجرت در میان ایرانیان دارد. یکی از پیمایش‌های سراسری که در سال ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱ انجام شده است، میل به مهاجرت و افزایش آن را نشان می‌دهد. در این پیمایش پرسیده شده است که «اگر این امکان را داشته باشید که در هر کشوری زندگی کنید، آیا ترجیح خواهید داد که زندگی خود را در ایران ادامه دهید و یا برای همیشه به کشوری دیگر مهاجرت کنید؟» درصد پاسخ به گزینه‌های مختلف این سؤال به شرح زیر است:

جدول ۱: میل به مهاجرت

گزینه‌ها	دی ۱۴۰۰	آبان ۱۴۰۱	اسفند ۱۴۰۱
ترجیح خواهید داد در ایران بمانید	۷۵/۹	۷۰/۵	۷۴/۳
ترجیح خواهید داد برای همیشه به کشوری دیگر مهاجرت کنید	۲۳/۳	۲۶/۳	۲۴/۶
سایر/ بستگی دارد	۰/۴	۱/۱	۰/۹
نمی‌دانم/ بدون جواب	۰/۴	۲/۱	۰/۲

دیدگاه مردم درباره مهاجرت از ایران در خردادماه ۱۴۰۲

دفتر طرح‌های ملی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات در خردادماه ۱۴۰۲ درباره مهاجرت از ایران نظرسنجی تلفنی انجام داده است. جامعه آماری این نظرسنجی را شهروندان ۱۸ سال و بالاتر کشور تشکیل داده‌اند و ۱۲۶۱ نفر به شیوه نمونه‌گیری چندمرحله‌ای (ابتدا سهمیه‌ای و سپس به صورت تصادفی ساده) انتخاب شده و در نظرسنجی مشارکت کرده‌اند. نکته: برای درک میزان موافقت یا مخالفت با هر سؤال عدد «نمره میانگین در تراز ۱۰۰» برای سؤالات محاسبه و در جدول‌ها ارائه شده است. نمره میانگین بالاتر از ۵۰ نمایانگر وزن بیشتر گزینه زیاد در میان پاسخ‌ها و در مقابل، نمره پایین‌تر از ۵۰ نمایانگر وزن بیشتر گزینه کم در میان پاسخ‌ها است.

مشخصات جمعیت شناختی پاسخ‌گویان

جدول ۲: مشخصات جمعیت شناختی پاسخ‌گویان

درصد	فراوانی	مشخصات عمومی	
۱۰۰	۱۲۶۱	کل کشور	
۵۳/۲	۶۷۱	مرد	جنس
۴۶/۸	۵۹۰	زن	
۱۸/۶	۲۳۴	مجرد	وضعیت تأهل
۷۹/۳	۱۰۰۰	متأهل	
۲/۱	۲۷	بدون همسر	
۱۵/۴	۱۹۴	۱۸ - ۲۹ سال	سن
۵۸/۴	۷۳۶	۳۰ - ۴۹ سال	
۲۶/۲	۳۳۱	۵۰ سال به بالا	
۴۱/۳۴		میانگین سن	

درصد	فراوانی	مشخصات عمومی		
۴	۵۰	بی سواد	تحصیلات	
۵۴/۹	۶۹۲	دیپلم و زیر دیپلم		
۴۱/۱	۵۱۸	تحصیلات دانشگاهی		
۱۰	۱۲۶	شاغل دولتی	وضعیت فعالیت	
۴۲/۸	۵۴۰	شاغل غیر دولتی		
۲/۹	۳۷	دانشجو		
۱/۲	۱۵	دانش آموز		
۰/۴	۵	سرباز		
۳۱/۶	۳۹۹	خانه دار		
۳/۸	۴۸	بیکار		
۷/۲	۹۱	بازنشسته		
۲۰/۱	۲۵۳	زیر ۷ میلیون تومان در ماه		هزینه خانوار
۳۰/۵	۳۸۵	بین ۷ تا ۱۲ میلیون تومان		
۴۶/۳	۵۸۴	بیشتر از ۱۲ میلیون تومان		
۳/۱	۳۹	بی پاسخ		
۶۰/۸	۷۶۷	مرکز استان	محل سکونت	
۲۹/۷	۳۷۴	شهر غیر مرکز		
۹/۵	۱۲۰	روستا		
۴/۸	۶۰	آذربایجان شرقی	استان محل سکونت	
۵/۱	۶۴	آذربایجان غربی		
۱/۶	۲۰	اردبیل		
۶/۹	۸۷	اصفهان		
۳	۳۸	البرز		
۱/۲	۱۵	ایلام		
۱/۱	۱۴	بوشهر		

درصد	فراوانی	مشخصات عمومی	استان محل سکونت
۱۵	۱۸۹	تهران	
۱/۲	۱۵	چهارمحال و بختیاری	
۱/۱	۱۴	خراسان جنوبی	
۷/۹	۱۰۰	خراسان رضوی	
۱/۳	۱۶	خراسان شمالی	
۵/۸	۷۳	خوزستان	
۱	۱۳	زنجان	
۰/۹	۱۱	سمنان	
۲/۸	۳۵	سیستان و بلوچستان	
۵/۹	۷۵	فارس	
۱/۱	۱۴	قزوین	
۱/۲	۱۵	قم	
۲/۴	۳۰	کردستان	
۳/۴	۴۳	کرمان	
۲/۵	۳۱	کرمانشاه	
۰/۷	۹	کهگیلویه و بویراحمد	
۲/۵	۳۲	گلستان	
۴	۵۰	گیلان	
۲/۵	۳۲	لرستان	
۴/۶	۵۸	مازندران	
۲/۳	۲۹	مرکزی	
۱/۹	۲۴	هرمزگان	
۲/۳	۲۹	همدان	
۱/۷	۲۲	یزد	

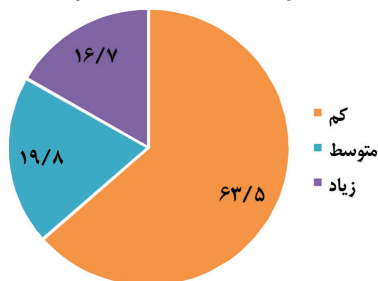
گفت‌وگو درباره مهاجرت

در اولین پرسش در این نظرسنجی، از پاسخ‌گویان پرسیده شده است که «تا چه اندازه در جمع خانواده و آشنایان شما از مهاجرت صحبت می‌شود؟» این پرسش برای فهم میزان دربرگیری مسئله مهاجرت به خارج از کشور در بین پاسخ‌گویان بوده است. پاسخ‌های این سؤال در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۳: گفت‌وگو درباره مهاجرت در بین آشنایان و اطرافیان

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر	نمره میانگین از ۱۰۰
کم	۷۸۸	۶۲/۵	۶۳/۵	۲۶/۶
متوسط	۲۴۶	۱۹/۵	۱۹/۸	
زیاد	۲۰۷	۱۶/۴	۱۶/۷	
بی‌پاسخ	۲۰	۱/۶	---	
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰	

براساس یافته‌های جدول قبل و به‌طورخاص نمره میانگین ۲۶/۶ از ۱۰۰، به شکل کلی میزان گفت‌وگو درباره مهاجرت در جمع خانواده و آشنایان سطح نسبتاً پایینی داشته است. براین اساس ۶۳/۵ درصد از پاسخ‌گویان اذعان داشته‌اند که به میزان کم در جمع خانواده و آشنایان از مهاجرت به خارج از کشور صحبت می‌شود، ۱۹/۸ درصد نیز میزان متوسط و ۱۶/۷ درصد میزان زیادی را بیان کرده‌اند.



نمودار ۱: گفت‌وگو درباره مهاجرت

همچنین با بررسی‌های صورت گرفته این میزان در بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی) متفاوت بوده که به صورت تفصیلی در جدول زیر به آن پرداخته شده است.

جدول ۴: میزان گفت‌وگو درباره مهاجرت برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

معناداری	نمره میانگین از ۱۰۰	زیاد	متوسط	کم	میزان	
					متغیر	
۰/۷۱۵	۲۷/۳	۱۷/۵	۱۹/۵	۶۳/۱	مرد	جنس
	۲۵/۹	۱۵/۸	۲۰/۲	۶۴	زن	
۰/۰۴۵	۲۸/۷	۱۵/۵	۲۶/۳	۵۸/۲	۱۸ تا ۲۹ سال	سن
	۲۷/۶	۱۷/۸	۱۹/۶	۶۲/۵	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۲۳/۲	۱۵/۲	۱۶/۱	۶۸/۶	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۰۱	۱۱	۴	۱۴	۸۲	بی سواد	تحصیلات
	۲۰/۵	۱۲	۱۶/۹	۷۱/۱	دیپلم و زیردیپلم	
	۳۶/۵	۲۴/۳	۲۴/۳	۵۱/۵	تحصیلات دانشگاهی	
۰/۰۳۲	۲۸/۵	۱۸/۳	۲۰/۳	۶۱/۴	مرکز استان	محل سکونت
	۲۵/۳	۱۵	۲۰/۵	۶۴/۵	شهر غیرمرکز	
	۱۶/۹	۱۰/۳	۱۳/۱	۷۶/۶	روستا	

براساس نتایج آزمون معناداری و نمره میانگین طبقات مختلف:

– در متغیر جنس (باتوجه به معناداری ۰/۷۱۵)، میان مرد (۲۷/۳) از ۱۰۰ (۲۵/۹) و زن (۱۰۰) تفاوت معناداری وجود ندارد.

– در متغیر سن نمره معناداری ۰/۰۴۵ نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار است که باتوجه به نمره میانگین از ۱۰۰، پاسخ‌گویانی که از گروه‌های سنی پایین‌تری بوده‌اند بیش از سایر پاسخ‌گویان در جمع‌های خانوادگی و آشنایان باگفت‌وگو درباره مهاجرت به خارج از کشور مواجه شده‌اند.

– در متغیر تحصیلات نمره معناداری ۰/۰۰۱ نشان‌دهنده میزان بالایی از تفاوت معنادار میان گروه‌های مختلف است، به طوری که

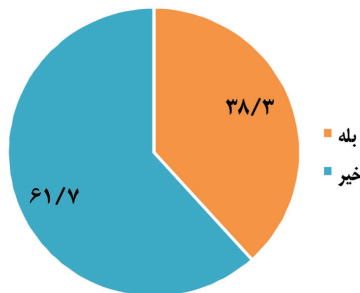
گروه پاسخ‌گویان بی‌سواد (با نمره میانگین ۱۱ از ۱۰۰) بسیار کمتر از گروه دیپلم و زیردیپلم (با نمره میانگین ۲۰/۵ از ۱۰۰) یا تحصیلات دانشگاهی (با نمره میانگین ۳۶/۵ از ۱۰۰) باگفت‌وگو درباره مهاجرت به خارج از کشور در جمع خانواده و آشنایان مواجه شده‌اند. - در متغیر محل سکونت نیز افراد ساکن روستا (با نمره میانگین ۱۶/۹ از ۱۰۰) بسیار کمتر از سایر گروه‌ها باگفت‌وگو درباره مهاجرت به خارج از کشور در جمع خانواده و آشنایان مواجه شده‌اند.

مهاجرت خانواده و دوستان به خارج از کشور

در دومین پرسش از پاسخ‌گویان پرسیده شده است که «آیا در بین دوستان نزدیک و خانواده کسی مهاجرت کرده است؟» این پرسش جهت فهم میزان مواجهه عینی افراد با مسئله مهاجرت به خارج از کشور پرسیده شده است و در پاسخ به این پرسش یافته‌های زیر به دست آمده است.

جدول ۵: مهاجرت خانواده و دوستان

گزینه	فراوانی	درصد معتبر
بله	۴۸۳	۳۸/۳
خیر	۷۷۸	۶۱/۷
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰



نمودار ۲: مهاجرت خانواده و دوستان

باتوجه به نمودار و جدول فوق، ۶۱/۷ درصد افراد بیان کرده‌اند که کسی از اعضای خانواده و دوستانشان به خارج از کشور مهاجرت نکرده است. ۳۸/۳ درصد نیز مهاجرت اعضای خانواده یا دوستان نزدیکشان به خارج از کشور را ابراز کرده‌اند، پس می‌توان نتیجه گرفت ۳۸/۳ درصد از پاسخ‌گویان به صورت عینی‌تر با مهاجرت به خارج از کشور مواجه شده‌اند.

مقصد مهاجرت دوستان و اطرافیان

از پاسخ‌گویانی که دوستان یا خانواده‌شان مهاجرت کرده‌اند، کشور مقصد مهاجرتشان پرسیده شده است.

جدول ۶: مقصد مهاجرت دوستان و خانواده

نام کشور	فراوانی	درصد معتبر
آمریکا	۶۶	۱۴/۸
کانادا	۱۱۱	۲۴/۸
آلمان	۱۰۲	۲۲/۸
استرالیا	۳۳	۷/۴
هلند	۱۱	۲/۵
ترکیه	۴۱	۹/۱
انگلیس	۳۸	۸/۵
سوئد	۲۰	۴/۵
سوئیس	۴	۰/۹
فرانسه	۱۲	۲/۷
امارات	۲	۰/۵
دانمارک	۵	۱/۱
عمان	۲	۰/۵
جمع	۴۴۷	۱۰۰

براساس جدول پیشین، ۲۴/۸ درصد ساکن کانادا، ۲۲/۸ درصد ساکن آلمان، ۱۴/۸ درصد ساکن آمریکا هستند، سایر کشورها نیز با فراوانی کمتر ۱۰ درصد بودند.

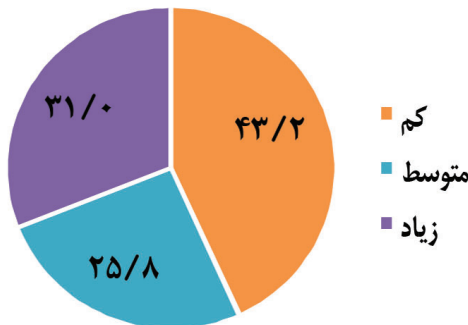
تشویق به مهاجرت از سوی نزدیکان مهاجرت کرده

در این بخش، از پاسخ‌گویانی که در پرسش قبلی بیان کرده بودند که کسی از اعضای خانواده یا دوستان نزدیکشان مهاجرت کرده است، پرسیده شد که «تا چه اندازه از سوی افرادی که مهاجرت کرده‌اند، تشویق به مهاجرت شده‌اید؟»

جدول ۷: میزان تشویق به مهاجرت از سوی مهاجران

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر	نمره میانگین از ۱۰۰
کم	۲۰۴	۱۶/۲	۴۳/۲	۴۳/۹
متوسط	۱۲۲	۹/۷	۲۵/۸	
زیاد	۱۴۶	۱۱/۶	۳۱	
بی‌پاسخ	۷۸۹	۶۲/۶	---	
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰	

باتوجه به نمره میانگین ۴۳/۹ از ۱۰۰ در جدول فوق، میزان تشویق به مهاجرت افراد ساکن در ایران از سوی نزدیکان مهاجرت کرده خود سطح متوسط (روبه‌پایینی) دارد. به صورت جزئی‌تر، ۳۱ درصد از پاسخ‌گویان ابراز کرده‌اند که نزدیکان مهاجرت کرده‌شان آنان را به میزان زیاد به مهاجرت تشویق می‌کنند. ۴۳/۲ درصد پاسخ‌گویان میزان کم را بیان کرده و ۲۵/۸ درصد میزان متوسط را اعلام کرده‌اند.



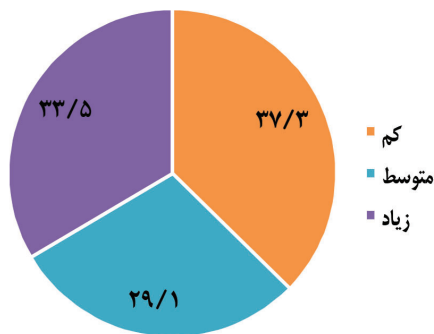
نمودار ۳: میزان تشویق به مهاجرت از سوی مهاجران

اثرگذاری تبلیغات رسانه‌ها بر میزان مهاجرت به خارج از کشور

از افرادی که نزدیکانشان مهاجرت کرده‌اند (به‌مثابه افرادی که به‌صورت عینی با پدیده مهاجرت مواجه شده‌اند) درباره تأثیر تبلیغات رسانه‌ها بر میزان مهاجرت پرسیده شد: «به نظر شما، رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی تا چه اندازه در تشویق به مهاجرت به خارج اثرگذار هستند؟» پاسخ‌های این افراد در جدول و نمودار بعدی می‌آید.

جدول ۸: اثرگذاری رسانه‌ها بر مهاجرت به خارج از کشور

نمره میانگین از ۱۰۰	درصد معتبر	درصد نسبی	فراوانی	گزینه
۴۸	۳۷/۳	۹/۴	۱۱۸	کم
	۲۹/۱	۷/۳	۹۲	متوسط
	۳۳/۵	۸/۴	۱۰۶	زیاد
	---	۷۴/۹	۹۴۵	بی‌پاسخ
	۱۰۰	۱۰۰	۱۲۶۱	جمع



نمودار ۴: اثرگذاری رسانه‌ها بر مهاجرت به خارج از کشور

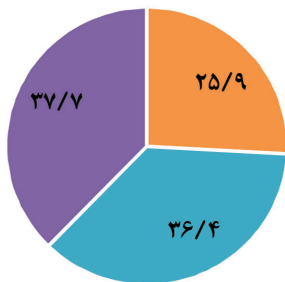
باتوجه به جدول و نمودار فوق همچنین نمره میانگین ۴۸ از ۱۰۰، میزان اثرگذاری رسانه‌ها بر مهاجرت افراد، متوسط (روبه‌پایین) است. به طوری که ۳۷/۳ درصد این میزان را کم و ۲۹/۱ درصد متوسط و همچنین ۳۳/۵ درصد آن را بالا ارزیابی کرده‌اند.

مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت کرده

از پاسخ‌گویانی که اعضای خانواده یا دوستان نزدیکشان مهاجرت کرده‌اند، خواسته شده تا به این پرسش پاسخ دهند که «نظرتان در مورد مقایسه وضع زندگی خودتان با وضع زندگی کسانی که به خارج از کشور مهاجرت کرده‌اند، چیست؟» این افراد ارزیابی خود را از بین گزینه‌ها انتخاب کردند و نتیجه آن در جدول بعدی ارائه شده است.

جدول ۹: مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت کرده

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
کمتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند	۱۱۶	۹/۲	۲۵/۹
بیشتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند	۱۶۳	۱۲/۹	۳۶/۴
به اندازه ما کار می‌کنند و رفاه بیشتری دارند	۱۶۹	۱۳/۴	۳۷/۷
بی‌پاسخ	۸۱۳	۶۴/۵	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰



- کمتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند
- بیشتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند
- به اندازه ما کار می‌کنند و رفاه بیشتری دارند

نمودار ۵: مقایسه زندگی خود با افراد مهاجرت کرده

باتوجه به جدول و نمودار قبل، گزینه به اندازه ما کار می‌کنند و رفاه بیشتری دارند با ۳۷/۷ درصد فراوانی از سایر گزینه‌ها بیشتر انتخاب شده است. ۳۶/۴ درصد گزینه بیشتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند را برگزیدند و ۲۵/۹ درصد گزینه کمتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند.

در این بخش از بین متغیرهای جمعیت‌شناختی فقط متغیر جنسیت در پاسخ‌ها تفاوت معناداری ایجاد کرده است که در جدول زیر به آن پرداخته شده است.

براین اساس مردان بیش از زنان گزاره «کمتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند» را انتخاب کرده‌اند و زنان نیز بیش از مردان گزاره «بیشتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند» را انتخاب کرده‌اند.

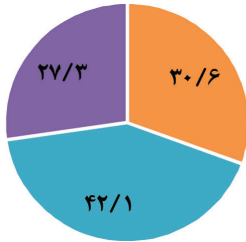
جدول ۱۰: مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت کرده برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

معناداری	بیشتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند		کمتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند		گزینه متغیر
	به اندازه ما کار می‌کنند و رفاه بیشتری دارند	۳۶/۹	۳۲/۳	۳۰/۸	
۰/۰۱۳	۳۶/۹	۳۲/۳	۳۰/۸	مرد	جنس
	۳۷/۷	۴۲	۱۹/۱	زن	

در ادامه از عموم مردم پرسیده شد که «نظرتان در مورد مقایسه وضع زندگی خودتان با وضع زندگی کسانی که به خارج از کشور مهاجرت کرده‌اند، چیست؟» نتیجه آن در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۱۱: مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت کرده (عموم مردم)

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
کمتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند	۳۲۳	۲۵/۴	۳۰/۶
بیشتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند	۴۴۵	۳۴/۹	۴۲/۱
به اندازه ما کار می‌کنند و رفاه بیشتری دارند	۲۸۸	۲۲/۶	۲۷/۳
بی‌پاسخ	۲۱۸	۱۷/۱	-
جمع	۱۲۷۴	۱۰۰	۱۰۰



- کمتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند
- بیشتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند
- به اندازه ما کار می‌کنند و رفاه بیشتری دارند

نمودار ۶: مقایسه زندگی خود با زندگی افراد مهاجرت کرده

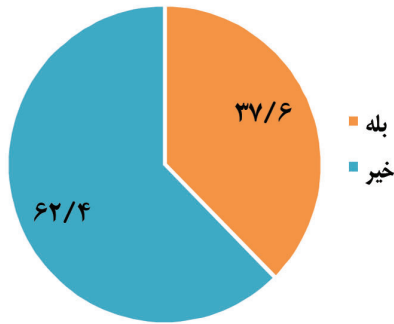
باتوجه به جدول و نمودار قبل، گزینه به اندازه ما کار می‌کنند و رفاه بیشتری دارند با ۳۰/۶ درصد فراوانی از سایر گزینه‌ها بیشتر انتخاب شده است. سپس ۴۲/۱ درصد گزینه بیشتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند را برگزیدند و ۲۷/۳ درصد گزینه کمتر از ما کار می‌کنند و نسبت به ما رفاه بیشتری دارند.

تجربه سفر خارجی

در این بخش از پاسخ‌گویان پرسیده شد که «آیا تا به حال تجربه سفر خارجی داشته‌اید؟» و ایشان به روایت جدول و نمودار بعدی به این پرسش پاسخ داده‌اند.

جدول ۱۲: سفر خارجی

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۴۷۴	۳۷/۶	۳۷/۶
خیر	۷۸۶	۶۲/۳	۶۲/۴
بی‌پاسخ	۱	۰/۱	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰



نمودار ۷: سفر خارجی

باتوجه به جدول و نمودار فوق، ۳۷/۶ درصد پاسخ‌گویان حداقل یک بار به سفر خارجی رفته‌اند و ۶۲/۴ درصد ایشان تا به حال تجربه سفر خارجی نداشته‌اند.

هرچند با بررسی‌های صورت گرفته این میزان در بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی) متفاوت بوده که به صورت تفصیلی در جدول بعدی به آن پرداخته شده است.

جدول ۱۳: تجربه سفر خارجی برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

معناداری	خیر	بله	گزینه	
			متغیر	
۰/۰۰۱	۵۷/۳	۴۲/۷	مرد	
	۶۸/۱	۳۱/۹	زن	
۰/۰۰۱	۷۲/۲	۲۷/۸	۱۸ تا ۲۹ سال	
	۶۵/۱	۳۴/۹	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۵۰/۸	۴۹/۲	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۰۱	۸۸	۱۲	بی سواد	
	۷۰	۳۰	دیپلم و زیر دیپلم	
	۴۹/۴	۵۰/۶	تحصیلات دانشگاهی	
۰/۰۰۱	۵۸	۴۲	مرکز استان	
	۶۸/۴	۳۱/۶	شهر غیر مرکز	
	۷۳/۹	۲۶/۱	روستا	

- بر اساس نتایج آزمون معناداری و درصد فراوانی طبقات مختلف:
- متغیر جنس، تفاوت معنادار ایجاد کرده براین اساس مردان بیش از زنان تجربه سفر خارجی داشته‌اند.
 - در متغیر سن (که تفاوت معناداری ایجاد شده) نیز گروه سنی ۳۰ تا ۴۹ سال بیش از سایر گروه‌ها سفر خارجی رفته‌اند.
 - در متغیر تحصیلات، افراد دارای تحصیلات دانشگاهی بیش از سایر گروه‌ها سفر خارجی داشته‌اند.
 - در متغیر محل سکونت، افراد روستایی کمتر از سایر گروه‌ها سفر خارجی داشته‌اند و افراد ساکن در مراکز استان‌ها نیز بیش از سایر گروه‌ها در این متغیر، سفر خارجی را تجربه کرده‌اند.

مقصود سفر خارجی

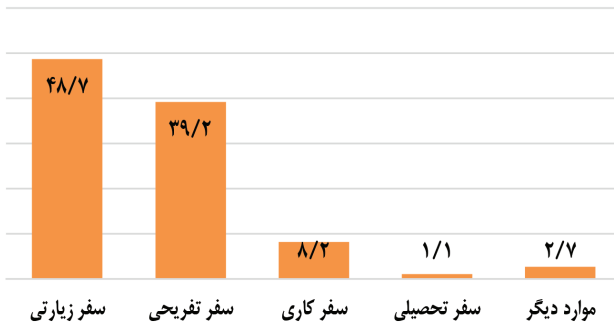
از پاسخ‌گویانی که اذعان کردند تجربه سفر خارجی دارند، این سؤال پرسیده شد که «سفر خارجی‌تان به چه منظور و هدفی بوده است؟» پاسخ‌ها به شرح جدول و نمودار بعدی است.

جدول ۱۴: هدف سفر خارجی

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
زیارتی	۲۳۱	۱۸/۳	۴۸/۷
تفریحی	۱۸۶	۱۴/۸	۳۹/۲
کاری	۳۹	۳/۱	۸/۲
علمی	۵	۰/۴	۱/۱
موارد دیگر	۱۳	۱	۲/۷
بی‌پاسخ	۷۸۷	۶۲/۴	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه به جدول فوق بیشترین فراوانی (۴۸/۷ درصد) هدف از سفر خارجی پاسخ‌گویان مربوط به زیارت است، ۳۹/۲ درصد تفریح،

۸/۲ درصد کار و ۱/۱ درصد تحصیل را به عنوان مقصود سفر خارجی خود بیان کرده‌اند.



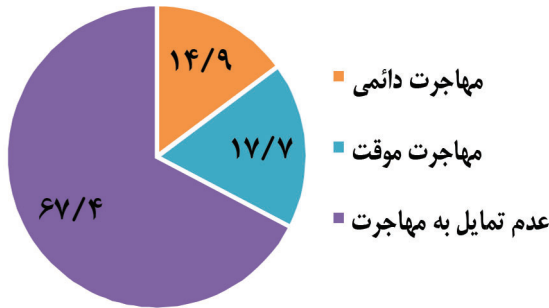
نمودار ۸: هدف سفر خارجی

دیدگاه افراد درباره مهاجرت به خارج از کشور

در این بخش از تمامی پاسخ‌گویان این سؤال پرسیده شد: «نظر خودتان در مورد مهاجرت به خارج از کشور چه هست؟» این سؤال به این منظور بود تا تمایل یا بی‌تمایلی ایشان به مهاجرت به خارج از کشور را جویا شویم. جدول ۱۵: دیدگاه افراد درباره مهاجرت به خارج از کشور

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
برای همیشه از ایران بروم	۱۸۶	۱۴/۸	۱۴/۹
چند سالی بروم و برگردم	۲۲۲	۱۷/۶	۱۷/۷
تمایلی به مهاجرت از ایران ندارم	۸۴۳	۶۶/۹	۶۷/۴
بی‌پاسخ	۱۰	۰/۸	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه به این یافته‌ها، ۱۴/۹ درصد پاسخ‌گویان بر تمایل به مهاجرت دائمی به خارج از کشور اذعان داشتند، ۱۷/۷ درصد به مهاجرت موقت به خارج از کشور و ۶۷/۴ درصد تمایلی به مهاجرت به خارج از کشور نداشتند.



نمودار ۹: تمایل به مهاجرت

همچنین با بررسی‌های صورت گرفته این میزان در بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی) متفاوت بوده که به صورت تفصیلی در جدول زیر به آن پرداخته شده است.
جدول ۱۶: تمایل به مهاجرت براساس متغیرهای جمعیت‌شناختی

معناداری	بی‌تمایل به مهاجرت	مهاجرت موقت	مهاجرت دائمی	متغیر	
				گزینه	
۰/۱۷۲	۶۵/۴	۱۸/۱	۱۶/۵	مرد	جنس
	۶۹/۷	۱۷/۳	۱۳	زن	
۰/۰۰۱	۴۹/۲	۲۹/۵	۲۱/۲	۱۸ تا ۲۹ سال	سن
	۶۵/۳	۱۸/۵	۱۶/۲	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۸۲/۳	۹/۲	۸/۶	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۰۱	۸۵/۷	۶/۱	۸/۲	بی‌سواد	تحصیلات
	۷۳/۶	۱۴/۵	۱۱/۹	دیپلم و زیردیپلم	
	۵۷/۱	۲۳/۲	۱۹/۸	تحصیلات دانشگاهی	
۰/۰۴۶	۶۴/۳	۱۹/۳	۱۶/۴	مرکز استان	محل سکونت
	۷۰/۴	۱۶/۲	۱۳/۵	شهر غیرمرکز	
	۷۷/۳	۱۲/۷	۱۰	روستا	

براساس نتایج آزمون معناداری و درصد فراوانی طبقات مختلف:

- براساس نمره ۰/۱۷۲ آزمون معناداری، متغیر جنس تفاوت معناداری ایجاد نکرده است.
- در متغیر سن تفاوت معنادار وجود دارد، به طوری که افراد گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ تمایل بیشتری به مهاجرت موقت و دائم دارند. همچنین ۸۲/۳ درصد افراد گروه سنی ۵۰ سال به بالا تمایلی به مهاجرت ندارند.
- در متغیر تحصیلات نیز، افراد گروه تحصیلات دانشگاهی نسبت به سایر گروه‌ها تمایل بیشتری به مهاجرت دائم و موقت دارند. در حالی که ۸۵/۷ درصد افراد گروه بی‌سواد تمایلی به مهاجرت ندارند.
- محل سکونت نیز متغیر دیگری است که تفاوت معنادار ایجاد کرده است. به این ترتیب که ۷۷/۳ درصد افراد ساکن روستا تمایلی به مهاجرت ندارند؛ اما این عدد در شهرهای غیرمرکز ۷۰/۴ درصد و در مراکز استان ۶۴/۳ درصد است که نشان‌دهنده تمایل بیشتر افراد ساکن در مراکز استان جهت مهاجرت به خارج از کشور نسبت به سایر گروه‌ها است.

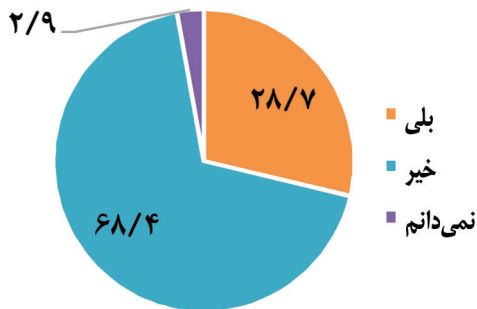
دیدگاه شخصی درباره مهاجرت به خارج از کشور

در این بخش از تمامی پاسخ‌گویان با کلمات و گزینه‌های متفاوت پرسیده شد که «در صورت فراهم بودن شرایط، آیا تمایل دارید برای همیشه از ایران مهاجرت کنید؟» نتایج این پرسش در جدول بعد ارائه شده است.

جدول ۱۷: دیدگاه مهاجرت به خارج از کشور

گزینه	فراوانی	درصد
بلی	۳۶۶	۲۸/۷
خیر	۸۷۱	۶۸/۴
نمی‌دانم	۳۷	۲/۹
جمع	۱۲۷۴	۱۰۰

باتوجه به یافته‌های جدول قبل، ۲۸/۷ درصد پاسخ‌گویان تمایل به مهاجرت دائمی به خارج از کشور داشتند، ۶۸/۴ درصد تمایلی ندارند و ۲/۹ درصد نمی‌دانستند.



نمودار ۱۰: تمایل به مهاجرت

عامل اصلی تشویق به مهاجرت

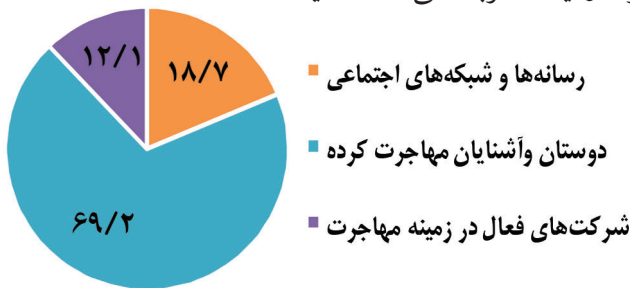
از افرادی که اذعان داشتند به مهاجرت دائمی تمایل دارند، پرسیده شد که «چه عاملی نقش بیشتری در تشویق شما به مهاجرت به خارج از کشور دارد؟» پاسخ‌ها به شرح جدول بعد است.

جدول ۱۸: عامل اصلی تشویق به مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی	۱۷	۱/۳	۱۸/۷
دوستان و آشنایان مهاجرت کرده	۶۳	۵	۶۹/۲
شرکت‌های فعال در زمینه مهاجرت	۱۱	۰/۹	۱۲/۱
بی‌پاسخ	۱۱۷۰	۹۲/۸	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه به جدول قبل، میزان اثرگذاری دوستان و آشنایان مهاجرت کرده ۶۹/۲ درصد، میزان اثرگذاری رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی ۱۸/۷ درصد و شرکت‌های فعال در حوزه مهاجرت ۱۲/۱ درصد است. در بخش‌های قبلی وزن میانگین اثرگذاری رسانه‌ها سنجیده شد که نمره میانگین ۴۸ از ۱۰۰ بود؛ اما صورت سؤال‌ها متفاوت بودند، به نحوی که در آن پرسش

تصور افراد از اثرگذاری رسانه‌ها بر مهاجرت خانواده و دوستانشان سنجیده می‌شد و در اینجا اثرگذاری رسانه‌ها بر میل به مهاجرت خود افراد سنجیده می‌شود؛ همچنین در بخش تشویق به مهاجرت از سوی نزدیکان مهاجر نیز ۱۳۶ نفر اذعان داشتند که از سمت دوستان مهاجرشان به میزان زیادی برای مهاجرت تشویق می‌شوند، حال در این بخش که میل به مهاجرت دائمی افراد سنجیده شده است نیز ۶۳ نفر از پاسخ‌گویان اذعان داشتند که مشوق اصلی آن‌ها دوستان و آشنایان مهاجرت کرده‌شان هستند، به نوعی در آنجا میزان تشویق شدن از سمت مهاجران و اینجا اثربخشی آن سنجیده شده است.



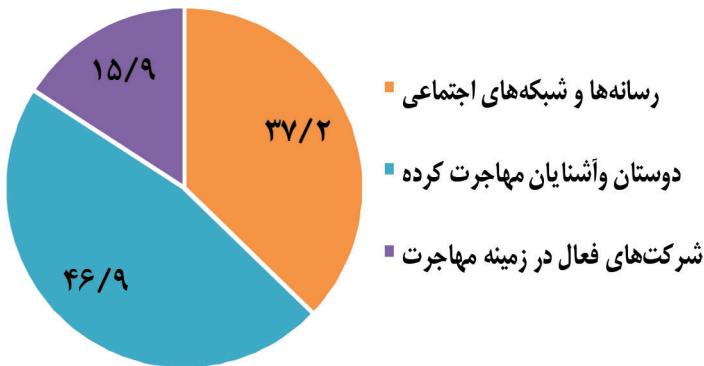
نمودار ۱۱: عامل تشویق به مهاجرت

از تمام افراد پرسیده شد که «به نظر شما چه عاملی نقش بیشتری در تشویق مردم به مهاجرت به خارج از کشور دارد؟» پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان به شرح زیر است.

جدول ۱۹: عامل اصلی تشویق به مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی	۳۹۱	۳۰/۷	۳۷/۲
دوستان و آشنایان مهاجرت کرده	۴۹۲	۳۸/۶	۴۶/۹
شرکت‌های فعال در زمینه مهاجرت	۱۶۷	۱۳/۱	۱۵/۹
بی‌پاسخ	۲۲۴	۱۷/۶	-
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه به جدول قبل، میزان اثرگذاری دوستان و آشنایان مهاجرت کرده ۴۶/۹ درصد است، ۳۷/۲ درصد نیز میزان اثرگذاری رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی است و ۱۵/۹ درصد نیز شرکت‌های فعال در حوزه مهاجرت هستند.



نمودار ۱۲: عامل اصلی تشویق به مهاجرت

مقصد مهاجرت

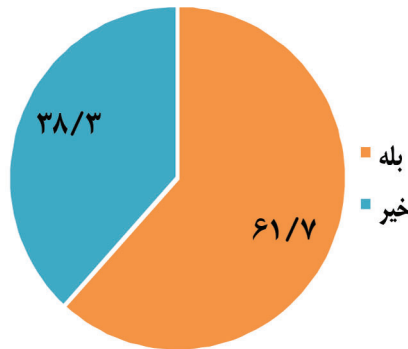
از افرادی که مایل به مهاجرت به خارج از کشور بودند، سؤالاتی درباره مقصدشان پرسیده‌ایم که در ادامه به بررسی این سؤالات و نتایجشان می‌پردازیم.

تعیین مقصد

در اولین پرسش از این بخش، از پاسخ‌گویان پرسیده شد که «آیا مقصد مشخصی برای مهاجرت در ذهن خود دارید؟» پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان در جدول و نمودار زیر آورده شده است.

جدول ۲۰: تعیین مقصد مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۷۱	۵/۶	۶۱/۷
خیر	۴۴	۳/۵	۳۸/۳
بی پاسخ	۱۱۴۶	۹۰/۹	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰



نمودار ۱۳: تعیین مقصد مهاجرت

باتوجه به جدول و نمودار قبل، ۶۱/۷ درصد از پاسخ‌گویانی که به مهاجرت از ایران تمایل دارند، مقصدی برای خود متصور هستند و ۳۸/۳ درصد ایشان نیز مقصدی برای خود در نظر ندارند.

منطقه مقصد مهاجرت

از افرادی که در پرسش قبلی برای مهاجرت خود مقصدی متصور بودند، به این وسیله «کدام منطقه؟» پرسیده شد که منطقه جغرافیایی کشور مقصد مهاجرتشان کجاست و ایشان مطابق جدول و نمودار زیر به این پرسش پاسخ داده‌اند.

جدول ۲۱: منطقه مقصد مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
اروپا	۵۵	۴/۴	۵۵
آمریکا و کانادا	۲۸	۲/۲	۲۸
جنوب شرق آسیا	۲	۰/۲	۲
عربی و همسایه ایران	۱۳	۱	۱۳
شرق آسیا	۲	۰/۲	۲
بی پاسخ	۱۱۶۱	۹۲/۱	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

براساس جدول فوق منطقه اروپا با ۵۵ درصد فراوانی و سپس آمریکای شمالی (آمریکا و کانادا) با ۲۸ درصد فراوانی و در جایگاه سوم عربی و همسایه ایران با ۱۳ درصد فراوانی به ترتیب سه منطقه در اولویت برای مهاجرت پاسخ گویان بوده‌اند. از تمام پاسخ گویان پرسیده شد که «به نظر شما مقصد مهاجرت عموم مردم کجاست؟»

جدول ۲۲: منطقه مقصد مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
اروپا	۵۶۶	۴۴/۴	۴۷/۳
آمریکا و کانادا	۴۵۸	۳۵/۹	۳۸/۳
جنوب شرق آسیا	۱۴	۱/۱	۱/۲
شمال آفریقا	۶	۰/۵	۰/۵
عربی و همسایه ایران	۱۲۸	۱۰	۱۰/۷
شرق آسیا	۲۴	۱/۹	۲
بی پاسخ	۷۸	۶/۱	-
جمع	۱۲۷۴	۱۰۰	۱۰۰

براساس جدول قبل منطقه اروپا با ۴۷/۳ درصد فراوانی و سپس

آمریکای شمالی (آمریکا و کانادا) با ۳۸/۳ درصد فراوانی و در جایگاه سوم عربی و همسایه ایران با ۱۰/۷ درصد فراوانی به ترتیب سه منطقه در اولویت برای مهاجرت پاسخ گویان بوده‌اند.

کشور مقصد مهاجرت

از پاسخ گویانی که کشور مقصد مهاجرت خود را انتخاب کرده بودند، خواسته شد تا آن را با ما در میان بگذارند که نتیجه آن طی جدول بعد ارائه می شود.

جدول ۲۳: کشور مقصد مهاجرت

نام کشور	فراوانی	درصد معتبر
آمریکا	۷	۹/۱
کانادا	۱۹	۲۴/۷
آلمان	۱۶	۲۰/۱
استرالیا	۲	۲/۶
هلند	۳	۴
ترکیه	۱۳	۱۶/۹
انگلیس	۴	۵/۱
سوئد	۳	۴/۵
ایتالیا	۴	۵/۱
فرانسه	۳	۴/۵
اتریش	۲	۲/۶
عمان	۱	۱/۳
جمع	۷۷	۱۰۰

از تمام پاسخ‌گویان پرسیده شد که «به نظر شما کشور مقصد مهاجرت عموم مردم کجاست؟»

جدول ۲۴: کشور مقصد مهاجرت

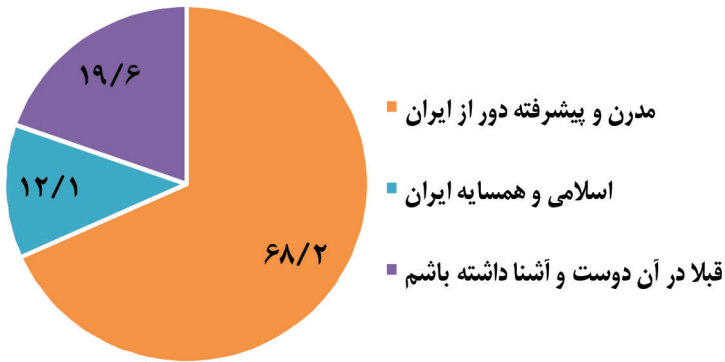
نام کشور	فراوانی	درصد معتبر
آمریکا	۲۰۱	۱۵/۸
کانادا	۳۶۲	۲۸/۴
آلمان	۲۲۵	۱۷/۷
استرالیا	۱۸	۱/۴
هلند	۱۱	۰/۹
ترکیه	۱۱۶	۹/۱
انگلیس	۵۱	۴
سوئد	۲۳	۱/۸
ایتالیا	۱۰	۰/۸
فرانسه	۲۲	۱/۷
اتریش	۳	۰/۲
عمان	۱۵	۱/۲
امارات	۲۵	۲
بلژیک	۲	۰/۲
دانمارک	۳	۰/۲
روسیه	۱	۰/۱
ژاپن	۲	۰/۲
سوئیس	۱۰	۰/۸
عراق	۱۲	۰/۹
قطر	۶	۰/۶
نروژ	۱	۰/۱
هند	۱	۰/۱
سایر	۴۳	۳/۴
بی‌پاسخ	۱۱۱	۸/۷
جمع	۱۲۷۴	۱۰۰

معیار تعیین مقصد مهاجرت

در دومین پرسش در این بخش از افرادی که به مهاجرت مایل هستند، سوای اینکه مقصدی متصور باشند یا خیر خواسته شد که معیارشان برای انتخاب مقصد مهاجرت از ایران را بیان کنند از آن‌ها پرسیده شد که «معیارتان برای انتخاب کشور مقصد مهاجرت چیست؟» نتایج این پرسش در جدول و نمودار بعد ارائه شده است.

جدول ۲۵: معیار تعیین مقصد مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
دوستان و آشنایان مهاجری قبلاً در آن کشور داشته باشم	۲۱	۱/۷	۱۹/۶
اسلامی و همسایه و نزدیک به ایران باشد	۱۳	۱	۱۲/۱
مدرن و پیشرفته و دور از ایران باشد	۷۳	۵/۸	۶۸/۲
بی پاسخ	۱۱۵۴	۹۱/۵	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰



نمودار ۱۴: معیار تعیین مقصد مهاجرت

براساس جدول و نمودار قبل، ۶۸/۲ درصد افرادی که قصد مهاجرت دارند، مدرن و پیشرفته بودن کشور محل مهاجرت خود را اولویت انتخاب مقصد می‌پندارند، حتی اگر از ایران فاصله زیادی

داشته باشد. ۱۹/۶ درصد نیز براساس حضور دوستان و آشنایان مهاجر در آن کشور آن را انتخاب می‌کنند و ۱۲/۱ درصد نیز قرابت دینی و جغرافیایی کشور مقصد با ایران را ملاک قرار می‌دهند. از تمام پاسخ‌گویان پرسیده شد که «از نظر شما معیار مردم برای انتخاب کشور مقصد مهاجرت چه هست؟» نتایج این پرسش در جدول و نمودار بعدی ارائه شده است.

جدول ۲۶: معیار تعیین مقصد مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
دوستان و آشنایان مهاجری قبلاً در آن کشور داشته باشم	۳۹۵	۳۱	۳۳/۴
همسایه و نزدیک به ایران باشد	۱۴۴	۱۱/۳	۱۲/۲
مدرن و پیشرفته و دور از ایران باشد	۶۴۵	۵۰/۶	۵۴/۵
بی‌پاسخ	۹۰	۷/۱	-
جمع	۱۲۷۴	۱۰۰	۱۰۰



نمودار ۱۵: معیار تعیین مقصد مهاجرت

براساس جدول و نمودار قبل، ۵۴/۵ درصد افراد معتقدند؛ مردم، مدرن و پیشرفته بودن کشور محل مهاجرت را اولویت انتخاب مقصد قرار می‌دهند حتی اگر از ایران فاصله زیادی داشته باشد، ۳۳/۴ درصد نیز اظهار کردند که مردم براساس حضور دوستان و آشنایان مهاجر

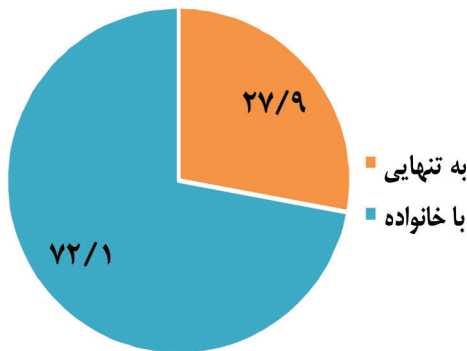
خود در آن کشور آن را انتخاب می‌کنند و ۱۲/۲ درصد نیز قرابت جغرافیایی کشور مقصد با ایران را ملاک قرار می‌دهند.

نحوه مهاجرت

از پاسخ‌گویانی که مایل به مهاجرت بوده‌اند، این سؤال پرسیده شد که «دوست دارید چگونه مهاجرت کنید؟» ایشان به ترتیب جدول زیر پاسخ داده‌اند.

جدول ۲۷: نحوه مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
به تنهایی	۳۱	۲/۵	۲۷/۹
با خانواده	۸۰	۶/۳	۷۲/۱
بی‌پاسخ	۱۱۵۰	۹۱/۲	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰



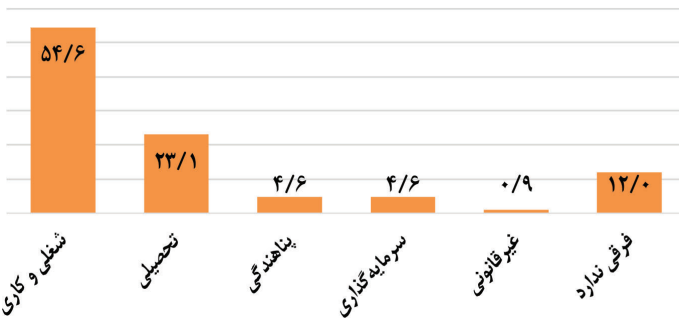
نمودار ۱۶: نحوه مهاجرت

باتوجه به جدول و نمودار قبل، ۷۲/۱ درصد از پاسخ‌گویانی که تمایل به مهاجرت دارند، این تصمیم خود را همراه خانواده عملی خواهند کردند، اما ۲۷/۹ درصد از افراد تمایل به مهاجرت انفرادی دارند.

اتخاذ روش مهاجرت

از افراد مایل به مهاجرت پرسیده شد که دوست دارید چگونه مهاجرت کنید؟ «جهت مهاجرت از چه روش‌هایی استفاده می‌کنید؟ (چگونه مهاجرت می‌کنید/ چه امکانی برای مهاجرت دارید)» پاسخ‌های این پرسش در جدول و نمودار بعد آورده شده است.
جدول ۲۸: اتخاذ روش‌های مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
شغلی و کاری	۵۹	۴/۷	۵۴/۶
تحصیلی	۲۵	۲	۲۳/۱
پناهندگی	۵	۰/۴	۴/۶
سرمایه‌گذاری	۵	۰/۴	۴/۶
غیرقانونی (قاچاقی)	۱	۰/۱	۰/۹
فرقی ندارد	۱۳	۱	۱۲
بی‌پاسخ	۱۱۵۳	۹۱/۴	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰



نمودار ۱۷: اتخاذ روش‌های مهاجرت

باتوجه به جدول و نمودار قبل، ۵۴/۶ درصد از پاسخ‌گویان مایل‌اند از طریق امکان شغلی مهاجرت کنند، ۲۳/۱ درصد نیز از طریق امکان تحصیلی تمایل به

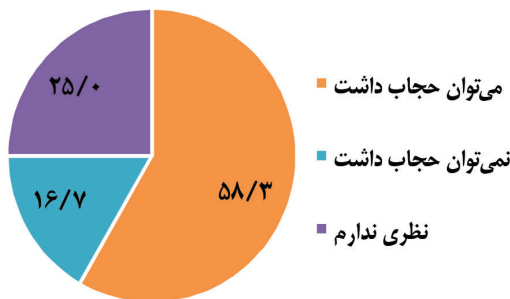
مهاجرت دارند، ۴/۶ درصد پناهندگی و ۴/۶ درصد دیگر سرمایه‌گذاری را روش مهاجرت خود می‌دانند، ۱۲ درصد افراد نیز برایشان تفاوتی نمی‌کند که از چه روشی مهاجرت کنند و ۰/۹ درصد از روش‌های غیرقانونی بهره خواهند برد.

حجاب پس از مهاجرت به خارج از کشور

از پاسخ‌گویانی که تمایل به مهاجرت داشته‌اند، این سؤال پرسیده شد که «فکر می‌کنید پس از مهاجرت به خارج از کشور، حجاب افراد چگونه خواهد شد؟» پاسخ‌های آنان به شرح جدول و نمودار زیر است.
جدول ۲۹: حجاب پس از مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله آنجا هم می‌توان حجاب را رعایت کرد	۵۶	۴/۴	۵۸/۳
خیر، نمی‌توان در آنجا حجاب داشت	۱۶	۱/۳	۱۶/۷
نظری ندارم	۲۴	۱/۹	۲۵
بی‌پاسخ	۱۱۶۵	۹۲/۴	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه به جدول قبل، ۵۸/۳ درصد افراد معتقدند که می‌توان پس از مهاجرت نیز حجاب را رعایت کرد، ۱۶/۷ درصد گفته‌اند که نمی‌توان حجاب داشت و ۲۵ درصد نیز در این باره نظری ندارند.



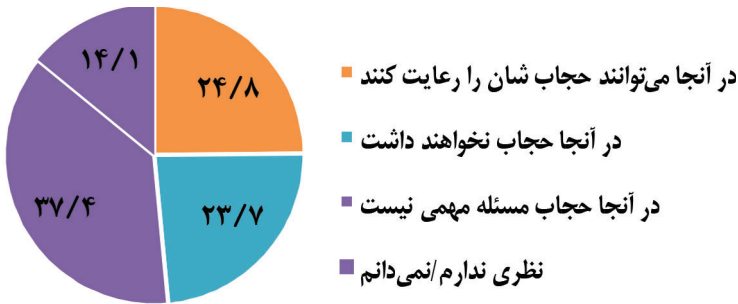
نمودار ۱۸: حجاب پس از مهاجرت

از تمام پاسخ‌گویان پرسیده شد که «فکر می‌کنید پس از مهاجرت به خارج از کشور، حجاب افراد چگونه خواهد شد؟» پاسخ‌ها به شرح جدول بعد است.

جدول ۳۰: حجاب پس از مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
در آنجا می‌توانند حجابشان را رعایت کنند	۳۱۳	۲۴/۶	۲۴/۸
در آنجا حجاب نخواهند داشت	۲۹۸	۲۳/۴	۲۳/۷
در آنجا حجاب مسئله مهمی نیست	۴۷۱	۳۷	۳۷/۴
نظری ندارم/ نمی‌دانم	۱۷۸	۱۴	۱۴/۱
بی‌پاسخ	۱۴	۱/۱	-
جمع	۱۲۷۴	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه به جدول قبل، ۲۴/۸ درصد افراد معتقدند که مردم می‌توانند پس از مهاجرت نیز حجاب را رعایت کنند، ۲۳/۷ درصد گفته‌اند که در آنجا حجاب نخواهند داشت، ۳۷/۴ درصد معتقدند در آنجا حجاب مسئله مهمی نیست و ۱۴/۱ درصد نیز در این باره نظری ندارند.



نمودار ۱۹: حجاب پس از مهاجرت

علت بی‌تمایلی به مهاجرت

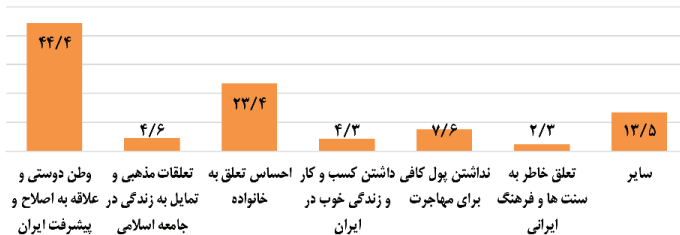
از افرادی که اذعان داشتند میلی به مهاجرت ندارند، این سؤال پرسیده شد که «دلیل اصلی مخالفت و عدم تمایل شما به مهاجرت به خارج

چيست؟» پاسخ‌های پاسخ‌گویان در جدول و نمودار بعد آورده شده است.

جدول ۳۱: علت بی‌تمایلی به مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
وطن‌دوستی و علاقه به اصلاح و پیشرفت ایران	۴۶۸	۳۷/۱	۴۴/۴
تعلقات مذهبی و تمایل به زندگی در جامعه اسلامی	۴۸	۳/۸	۴/۶
احساس تعلق به خانواده	۲۴۶	۱۹/۵	۲۳/۴
داشتن کسب‌وکار و زندگی خوب در ایران	۴۵	۳/۶	۴/۳
نداشتن پول کافی برای مهاجرت	۸۰	۶/۳	۷/۶
تعلق خاطر به سنت‌ها و فرهنگ ایرانی	۲۴	۱/۹	۲/۳
سایر	۱۴۲	۱۱/۳	۱۳/۵
بی‌پاسخ	۲۰۸	۱۶/۵	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه‌به نمودار بعد، ۴۴/۴ درصد از پاسخ‌گویان وطن‌دوستی و علاقه به اصلاح و پیشرفت ایران را علت بی‌تمایلی خود به مهاجرت دانسته‌اند، ۲۳/۴ درصد احساس تعلق به خانواده و ۷/۶ درصد نداشتن پول کافی برای مهاجرت را دلیل بی‌تمایلی خود به مهاجرت دانسته‌اند. همچنین ۴/۶ درصد تعلقات مذهبی و تمایل زندگی در جامعه اسلامی، ۴/۳ درصد داشتن کسب‌وکار و زندگی خوب در ایران و ۲/۳ درصد تعلق خاطر به سنت‌ها و فرهنگ ایرانی را دلیل بی‌تمایلی خود به مهاجرت عنوان کرده‌اند.



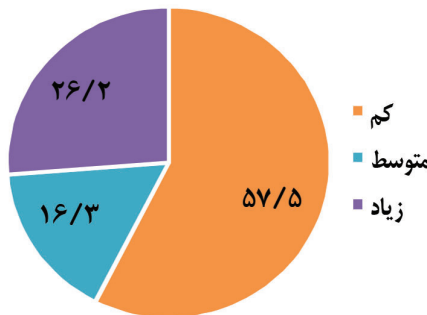
نمودار ۲۰: دلیل بی‌تمایلی به مهاجرت

موافقت با مهاجرت دائمی فرزندان

از پاسخ گویان پرسیده شد که «اگر شرایط فراهم باشد تا چه اندازه حاضرید فرزندان شما برای همیشه از ایران مهاجرت کنند؟» و ایشان به روایت جدول و نمودار بعد به این سؤال پاسخ داده‌اند.
جدول ۳۲: موافقت با مهاجرت دائمی فرزندان

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر	نمره میانگین از ۱۰۰
کم	۶۸۷	۵۴/۵	۵۷/۵	۳۴/۴
متوسط	۱۹۵	۱۵/۵	۱۶/۳	
زیاد	۳۱۳	۲۴/۸	۲۶/۲	
بی‌پاسخ	۶۶	۵/۲	---	
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰	

براساس جدول قبل و نمره میانگین ۳۴/۴ از ۱۰۰، میزان موافقت پاسخ‌گویان با مهاجرت دائمی فرزندشان، سطح پایینی دارد. ۵۷/۵ درصد میزان کم، ۱۶/۳ درصد میزان متوسط و ۲۶/۲ درصد میزان زیادی با مهاجرت دائمی فرزندشان از ایران موافق‌اند.



نمودار ۲۱: موافقت با مهاجرت دائمی فرزندان

همچنین با بررسی‌های صورت‌گرفته این میزان در بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی) متفاوت بوده که به‌صورت تفصیلی در جدول زیر به آن پرداخته شده است.

جدول ۲۳: میزان موافقت با مهاجرت دائمی فرزندان برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

معناداری	نمره میانگین از ۱۰۰	زیاد	متوسط	کم	میزان	
					متغیر	
۰/۲۰۶	۳۶/۴	۲۷/۹	۱۷	۵۵/۱	مرد	جنس
	۳۲	۲۴/۳	۱۵/۵	۶۰/۱	زن	
۰/۰۰۱	۴۵/۵	۳۴/۱	۲۲/۷	۴۳/۲	۱۸ تا ۲۹ سال	سن
	۳۶/۸	۲۸/۷	۱۶/۱	۵۵/۲	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۲۲/۸	۱۶/۳	۱۳	۷۰/۷	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۰۱	۲۲/۷	۱۵/۲	۱۵/۲	۶۹/۶	بی سواد	تحصیلات
	۲۷/۵	۱۹/۹	۱۵/۳	۶۴/۷	دیپلم و زیر دیپلم	
	۴۴/۸	۳۶/۱	۱۷/۳	۴۶/۶	تحصیلات دانشگاهی	
۰/۰۰۱	۳۷	۲۸/۶	۱۶/۷	۵۴/۷	مرکز استان	محل سکونت
	۳۳	۲۵/۲	۱۵/۶	۵۹/۲	شهر غیر مرکز	
	۲۰/۵	۱۳/۳	۱۴/۳	۷۲/۴	روستا	

براساس نتایج آزمون معناداری و نمره میانگین طبقات مختلف:

– متغیر جنس با نمره معناداری ۰/۲۰۶ تفاوت معناداری ایجاد نکرده است.

– در متغیر سن گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال با نمره میانگین ۴۵/۵ از ۱۰۰ تمایل بیشتری به مهاجرت دائمی فرزندان دارد، سپس گروه سنی ۳۰ تا ۴۹ با نمره میانگین ۳۶/۸ از ۱۰۰ و نهایتاً گروه سنی ۵۰ سال به بالا نمره میانگین ۲۲/۸ از ۱۰۰ نسبت به سایر گروه‌ها تمایل کمتری به مهاجرت دائمی فرزندانشان دارد.

– در متغیر تحصیلات، گروه تحصیلات دانشگاهی با نمره میانگین ۴۴/۸ از ۱۰۰ بیش از سایر گروه‌ها به مهاجرت دائمی فرزندان تمایل دارند.

– در متغیر محل سکونت، ساکنین مراکز استان‌ها با نمره میانگین ۳۷ از ۱۰۰ بیش از سایر گروه‌ها به مهاجرت دائمی فرزندانشان تمایل

دارند، ساکنین روستاها نیز با نمره میانگین ۲۰/۵ از ۱۰۰ کمتر از سایر گروه‌ها به مهاجرت دائمی فرزندان‌شان علاقه دارند.

مانع اصلی مهاجرت افراد

در این بخش از پاسخ‌گویان پرسیده شد: «از نظر شما مانع اصلی برای مهاجرت افرادی که تمایل به مهاجرت دارند، چیست؟»
جدول ۳۴: مانع اصلی مهاجرت افراد مایل به مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
هزینه‌های بالای مهاجرت و عدم توانایی مالی	۵۵۱	۴۳/۷	۴۶/۵
احساس تعلق به خانواده و دوستان	۱۵۱	۱۲	۱۲/۸
حس وطن‌دوستی	۱۹۱	۱۵/۱	۱۶/۱
سخت بودن مهاجرت مثل ویزا و مدرک زبان	۹۹	۷/۹	۸/۴
نگرانی از یافتن شغل مناسب	۹۱	۷/۲	۷/۷
عدم موافقت خانواده	۳۴	۲/۷	۲/۹
دشواری دین‌داری و رعایت احکام شرعی	۱۳	۱	۱/۱
فشارهای روحی و عاطفی خارج از کشور	۵۴	۴/۳	۴/۶
بی‌پاسخ	۷۷	۶/۱	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

براساس جدول قبل، ۴۶/۵ درصد افراد معتقدند که هزینه‌های بالای مهاجرت و عدم توانایی مالی مانع اصلی برای افراد مایل به مهاجرت است، ۱۶/۱ درصد نیز حس وطن‌دوستی و ۱۲/۸ درصد احساس تعلق به خانواده را مانع اصلی مهاجرت دانسته‌اند، ارزیابی ۸/۴ درصد از پاسخ‌گویان نیز مبتنی بر سخت بودن مهاجرت مثل ویزا و مدرک زبان بوده است و ۷/۷ درصد نگرانی از یافتن شغل مناسب را مانع اصلی مهاجرت می‌دانند.

عوامل جذب یا ککش کشورها برای مهاجرت

در این بخش، چند عامل که پیش‌بینی می‌شود در جذب و ککش افراد جهت زندگی در کشورهای مختلف نقش داشته باشند برای پاسخ‌گویان خوانده شده و خواسته شده که نظرشان درباره تأثیر این عوامل را با این پرسش «به نظر شما کدام یک از عوامل زیر می‌تواند عامل جذب یا ککش ازسوی کشورهای دیگر برای مهاجران ایرانی باشد؟» و پاسخ بله/ خیر با ما در میان بگذارند تا با مقایسه بین این موارد، آن عواملی که اتفاق نظر بیشتری بر آن وجود دارد، احصا شود و همچنین وزن هر یک از عوامل مشخص شود.

امکان پیشرفت (تحصیلی و شغلی)

مهیا بودن امکان توسعه فردی و رشد و پیشرفت در کار و تحصیل در کشورهای خارجی همواره از گزاره‌های مطرح پیرامون مهاجرت بوده است، از پاسخ‌گویان پرسیده شد آیا امکان پیشرفت (تحصیلی و شغلی) را از عوامل جذب کشورهای مختلف می‌دانند؟ پاسخ‌های آنان در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۳۵: ارزیابی امکان پیشرفت به‌عنوان عامل جذب مهاجرین

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۸۷۶	۶۹/۵	۷۳/۴
خیر	۳۱۷	۲۵/۱	۲۶/۶
بی‌پاسخ	۶۸	۵/۴	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

براساس جدول قبل، ۷۳/۴ درصد افراد امکان پیشرفت را به‌عنوان عامل جذب و ککش کشورهای خارجی برای مهاجرت تلقی می‌کنند.

شرایط مناسب کسب و کار

شرایط مناسب کسب و کار از دیگر مواردی بود که از پاسخ‌گویان پیرامون پذیرش آن به‌عنوان عامل جذب و ککش مهاجرین پرسیده شد.

جدول ۳۶: شرایط مناسب کسب و کار به عنوان عامل جذب مهاجرین

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۸۹۰	۷۰/۶	۷۴/۲
خیر	۳۱۰	۲۴/۶	۲۵/۸
بی پاسخ	۶۱	۴/۸	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه به یافته‌های جدول قبل، ۷۴/۲ درصد با این مورد به عنوان عامل جذب و کشش مهاجرین موافق اند و فقط ۲۶/۸ درصد دیگر این تلقی را ندارند.

کیفیت زندگی و سطح رفاهی بالا

کیفیت زندگی و سطح رفاهی بالا نیز یکی از گزاره‌های متداول پیرامون مهاجرت است و از این رو از پاسخ‌گویان پیرامون نحوه تلقی شان از کیفیت زندگی و سطح رفاهی بالا به عنوان عامل جذب و کشش مهاجرین پرسیده شد که نتیجه آن در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳۷: کیفیت زندگی و سطح رفاهی به عنوان عامل جذب مهاجرین

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۸۷۶	۶۹/۲	۷۳/۲
خیر	۳۱۷	۲۵/۴	۲۶/۸
بی پاسخ	۶۸	۵/۴	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

بر اساس جدول قبل، ۷۳/۴ درصد پاسخ‌گویان کیفیت زندگی و سطح رفاهی بالا را به عنوان یکی از عوامل جذب مهاجران به کشورهای خارجی تلقی می‌کنند و ۲۶/۶ درصد نیز این تلقی را ندارند.

وجود آزادی‌های سیاسی

از دیگر عواملی که از پاسخ‌گویان خواسته شده تلقی شان درباره آن را بازگو کنند، آزادی‌های سیاسی بوده است که نتیجه این پرسش در جدول زیر آمده است.

جدول ۳۸: آزادی‌های سیاسی به‌عنوان عامل جذب مهاجرین

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۵۴۹	۴۳/۵	۴۸/۵
خیر	۵۸۳	۴۶/۲	۵۱/۵
بی‌پاسخ	۱۲۹	۱۰/۲	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

براساس جدول قبل، ۴۸/۵ درصد افراد با وجود آزادی‌های سیاسی به‌مثابه عامل جذب و کشش مهاجرین موافق‌اند، درحالی‌که ۵۱/۵ درصد با این تلقی مخالف‌اند.

با بررسی دقیق‌تر پاسخ‌های جدول فوق (باتوجه‌به نزدیکی درصد بله و خیر) متوجه شدیم این فراوانی در بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی) متفاوت بوده که به‌صورت تفصیلی در جدول بعد به آن پرداخته شده است.

جدول ۳۹: موافقت با عامل آزادی‌های سیاسی برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

معناداری	خیر	بله	میزان	
			متغیر	
۰/۴۷۶	۵۰/۵	۴۹/۵	مرد	جنس
	۵۲/۶	۴۷/۴	زن	
۰/۰۴۵	۴۲/۸	۵۷/۲	۱۸ تا ۲۹ سال	سن
	۵۱/۹	۴۸/۱	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۵۶/۲	۴۳/۸	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۰۱	۶۸/۹	۳۱/۱	بی‌سواد	تحصیلات
	۵۵/۳	۴۴/۷	دیپلم و زیردیپلم	
	۴۵/۲	۵۴/۸	تحصیلات دانشگاهی	
۰/۰۳۲	۴۹	۵۱	مرکز استان	محل سکونت
	۵۲/۹	۴۷/۱	شهر غیرمرکز	
	۶۴/۹	۳۵/۱	روستا	

براساس نتایج آزمون معناداری و درصد فراوانی طبقات مختلف:

- متغیر جنسیت تفاوت معناداری ایجاد نکرده است.
- در متغیر سن، ۵۷/۲ درصد افرادی که در گروه ۱۸ تا ۲۹ بوده‌اند، با جذب مهاجرین با آزادی سیاسی موافق بودند. این عدد در گروه ۳۰ تا ۴۹ سال ۴۸/۱ درصد و در ۵۰ سال به بالا ۴۳/۸ درصد است.
- در متغیر تحصیلات در گروه دیپلم و زیر دیپلم ۴۴/۷ درصد و در گروه بی‌سواد ۳۱/۱ درصد با این مورد موافق‌اند. در حالی که در تحصیلات دانشگاهی این عدد ۵۴/۸ درصد است.
- در متغیر محل سکونت نیز، ۵۱ درصد ساکنین مراکز استان‌ها با این مورد موافق‌اند، در حالی که این عدد در شهرهای غیر مرکز ۴۷/۱ درصد و در روستاها ۳۵/۱ درصد است.

وجود آزادی‌های فردی

از دیگر مواردی که پرسیده شد آزادی‌های فردی بودند که نتیجه آن در جدول بعد ارائه شده است.

جدول ۴۰: آزادی‌های فردی به‌عنوان عامل جذب مهاجرین

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۶۵۸	۵۲/۲	۵۷/۴
خیر	۴۸۹	۳۸/۸	۴۲/۶
بی‌پاسخ	۱۱۴	۹	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

باتوجه به جدول فوق، ۵۷/۴ درصد پاسخ‌گویان با این مورد موافقت داشتند، اما ۴۲/۶ درصد نیز مخالف بودند، با بررسی دقیق‌تر پاسخ‌های جدول فوق (باتوجه به نزدیکی درصد بله و خیر) متوجه شدیم این فراوانی در بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی) متفاوت بوده که به‌صورت تفصیلی در جدول زیر به آن پرداخته شده است.

جدول ۴۱: موافقت با عامل آزادی‌های فردی برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

معناداری	خیر	بله	میزان	
			متغیر	
۰/۸۲۹	۴۲/۹	۵۷/۱	مرد	جنس
	۴۲/۳	۵۷/۷	زن	
۰/۰۰۱	۳۱	۶۹	۱۸ تا ۲۹ سال	سن
	۵۶/۳	۴۳/۷	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۴۷/۸	۵۲/۲	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۰۱	۶۸/۹	۳۱/۱	بی‌سواد	تحصیلات
	۴۶/۸	۵۳/۲	دیپلم و زیردیپلم	
	۳۵/۱	۶۴/۹	تحصیلات دانشگاهی	

براساس نتایج آزمون معناداری و درصد فراوانی طبقات مختلف:

- متغیر جنسیت تفاوت معناداری ایجاد نکرده است.
- در متغیر سن، گروه ۱۸ تا ۲۹ سال بیش از سایر گروه‌ها با عاملیت آزادی‌های فردی در جذب افراد به مهاجرت خارج از کشور موافق‌اند و گروه سنی ۵۰ سال به بالا نسبت به سایر گروه‌ها میزان مخالفان بیشتری دارد.
- در متغیر تحصیلات، گروه تحصیلات دانشگاهی بیش از سایر گروه‌ها با این موضوع موافق بوده‌اند. این در حالی است که گروه بی‌سواد، مخالفان بیشتری نسبت به سایر گروه‌ها داشته است.

عدم محدودیت اینترنت و فضای مجازی

مورد دیگری که از پاسخ‌گویان درباره آن پرسیده شد، عدم محدودیت اینترنت و فضای مجازی در کشورهای دیگر بود و پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان به شرح جدول بعد است.

جدول ۴۲: عدم محدودیت اینترنت به عنوان عامل جذب مهاجران

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۶۴۲	۵۰/۹	۵۵/۴
خیر	۵۱۶	۴۰/۹	۴۴/۶
بی پاسخ	۱۰۳	۸/۲	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

بر اساس جدول قبل، ۵۵/۴ درصد افراد با عدم محدودیت اینترنت و فضای مجازی به مثابه عامل جذب و کشش مهاجران موافق اند و ۴۴/۶ درصد با این تلقی مخالف اند.

با بررسی دقیق تر پاسخ های جدول فوق (باتوجه به نزدیکی درصد بله و خیر) متوجه شدیم این فراوانی در بین گروه های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت شناختی) متفاوت بوده که به صورت تفصیلی در جدول زیر به آن پرداخته شده است.

جدول ۴۳: عدم محدودیت اینترنت به عنوان عامل جذب مهاجران برحسب متغیرهای جمعیت شناختی

معناداری	خیر	بله	متغیر	
			میزان	
۰/۸۰۶	۴۴/۹	۵۵/۱	مرد	جنس
	۴۴/۲	۵۵/۸	زن	
۰/۰۰۱	۳۲/۴	۶۷/۶	۱۸ تا ۲۹ سال	سن
	۴۵/۴	۵۴/۶	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۵۰/۲	۴۹/۸	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۰۱	۶۵/۱	۳۴/۹	بی سواد	تحصیلات
	۴۸/۶	۵۱/۴	دیپلم و زیر دیپلم	
	۳۷/۵	۶۲/۵	تحصیلات دانشگاهی	

بر اساس نتایج آزمون معناداری و درصد فراوانی طبقات مختلف:

– متغیر جنسیت تفاوت معناداری ایجاد نکرده است.
 – در متغیر سن، گروه ۱۸ تا ۲۹ سال بیش از سایر گروه‌ها با تأثیر عدم محدودیت اینترنت و فضای مجازی در جذب افراد به مهاجرت خارج از کشور موافق‌اند و گروه سنی ۵۰ سال به بالا نسبت به سایر گروه‌ها میزان مخالفان بیشتری دارد.

– در متغیر تحصیلات، گروه تحصیلات دانشگاهی (با ۶۲/۵ درصد فراوانی در گزینه بله) بیش از سایر گروه‌ها با این موضوع موافق بوده‌اند. این در حالی است که گروه بی‌سواد (با ۶۵/۱ درصد فراوانی در گزینه خیر) مخالفان بیشتری نسبت به سایر گروه‌ها داشته است.

برخورداری بیشتر از لذت‌ها و تفریحات زندگی

عامل دیگری که درباره آن از پاسخ‌گویان پرسیده شده است، برخورداری بیشتر از لذت‌ها و تفریحات زندگی بود که نتایج آن در جدول بعد آمده است.

جدول ۴۴: برخورداری بیشتر از تفریحات و لذت‌های زندگی به‌عنوان عامل جذب مهاجرین

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۷۷۶	۶۱/۵	۶۶
خیر	۳۹۹	۳۱/۶	۳۴
بی‌پاسخ	۸۶	۶/۸	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

براساس این جدول، ۶۶ درصد پاسخ‌گویان برخورداری بیشتر از لذت‌ها و تفریحات زندگی را از عوامل جذب و کشش مهاجرین به کشورهای خارجی می‌دانند اما ۳۴ درصد نیز با این تلقی مخالف‌اند.

هرکسی سرش به کار خودش گرم است

این گزاره (هرکسی سرش به کار خودش گرم است) به‌عنوان آخرین مورد در این بخش از پاسخ‌گویان پرسیده شد و پاسخ‌های آنان در جدول بعد آورده شده است.

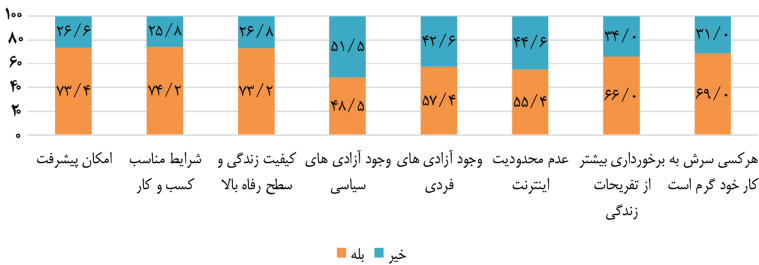
جدول ۴۵: هرکسی سرش به کار خودش گرم است به عنوان عامل جذب مهاجرین

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
بله	۷۷۸	۶۱/۷	۶۹
خیر	۳۴۹	۲۷/۷	۳۱
بی پاسخ	۱۳۴	۱۰/۶	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

براساس این جدول، ۶۹ درصد از پاسخ گویان این گزاره را به عنوان عامل جذب و کشش مهاجرین تلقی می کنند و ۳۱ درصد پاسخ گویان نیز این تلقی را درست نمی دانند.

سیمای کلی بررسی عوامل جذب یا کشش کشورها برای مهاجرت

پس از بررسی های صورت گرفته که جداول مربوط به آن ارائه شد، نتیجه کلی مبتنی بر این گزاره است که عمده عوامل جذب و کشش افراد به مهاجرت از کشور، مربوط به عوامل معیشتی - اقتصادی است و این گزاره با نمودار مقایسه ای بعد که براساس درصد موافقت (گزینه بله) پاسخ گویان با عوامل ترسیم شده است، هم خوانی دارد.



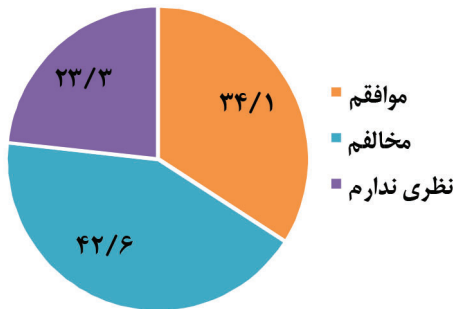
نمودار ۲۲: سیمای کلی بررسی عوامل جذب یا کشش کشورها برای مهاجرت

عاملیت نارضایتی سیاسی در میل افراد به مهاجرت

در این بخش از پاسخ‌گویان پرسیده شد: «نظرشان درباره این گزاره چیست: نارضایتی سیاسی عامل اصلی مهاجرت به خارج از کشور است.» پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان در جدول بعد ارائه شده است. جدول ۴۶: موافقت با گزاره عاملیت نارضایتی سیاسی در مهاجرت افراد

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
موافق	۲۹۲	۲۳/۲	۳۴/۱
مخالف	۳۶۵	۲۸/۹	۴۲/۶
نظری ندارم	۲۰۰	۱۵/۹	۲۳/۳
بی‌پاسخ	۴۰۴	۳۲	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

۳۴/۱ درصد افراد با این گزاره موافق بودند که نارضایتی سیاسی در مهاجرت افراد تأثیرگذار است؛ و ۴۲/۶ درصد افراد با این گزاره مخالف بوده‌اند.



نمودار ۲۳: عاملیت نارضایتی سیاسی در مهاجرت افراد

اثرگذاری مدیریت ناکارآمد در کشور بر میل مهاجرت افراد

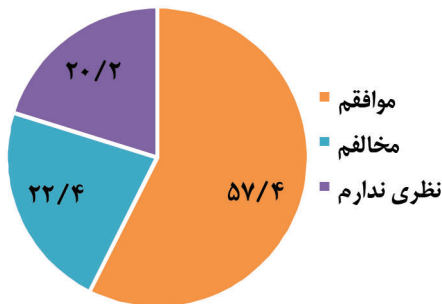
در این بخش از پاسخ‌گویان پرسیده شد: «نظرشان درباره این گزاره چیست: مدیریت ناکارآمد در کشور در دهه‌های اخیر یکی از

عوامل اصلی تمایل به مهاجرت به خارج بوده است؟» پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان در این نظرسنجی به شرح جدول و نمودار بعد است.

جدول ۴۷: اثرگذاری مدیریت ناکارآمد بر میل به مهاجرت افراد

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
موافق	۴۹۱	۳۸/۹	۵۷/۴
مخالف	۱۹۲	۱۵/۲	۲۲/۴
نظری ندارم	۱۷۳	۱۳/۷	۲۰/۲
بی‌پاسخ	۴۰۵	۳۲/۱	--
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰

۵۷/۴ درصد افراد با این گزاره موافقت داشتند که مدیریت ناکارآمد بر میل به مهاجرت افراد تأثیرگذار است و ۲۲/۴ درصد نیز با آن مخالف بوده‌اند.



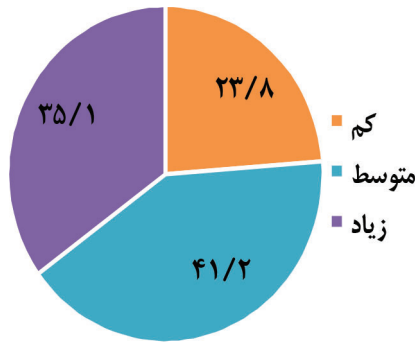
نمودار ۲۴: موافقت با اثر مدیریت ناکارآمد بر میل به مهاجرت افراد

میزان رضایت از زندگی

در این بخش از پاسخ‌گویان پرسیده شده است که «چقدر از زندگی خود احساس رضایت دارید؟» پاسخ‌های آنان به این پرسش در جدول و نمودار زیر آورده شده است.

جدول ۴۸: میزان رضایت از زندگی

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر	نمره میانگین از ۱۰۰
کم	۲۹۶	۲۳/۵	۲۳/۸	۵۵/۸
متوسط	۵۱۳	۴۰/۷	۴۱/۲	
زیاد	۴۳۷	۳۴/۷	۳۵/۱	
بی پاسخ	۱۵	۱/۲	---	
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰	



نمودار ۲۵: میزان رضایت از زندگی

بر اساس جدول و نمودار قبل، نمره میانگین ۵۵/۸ از ۱۰۰ نشان‌دهنده سطح متوسط (به بالای) رضایت پاسخ‌گویان از زندگی‌شان است، به طوری که ۲۳/۸ درصد میزان رضایت از زندگی خود را کم، ۴۱/۲ درصد میزان رضایت از زندگی خود را متوسط و ۳۵/۱ درصد میزان رضایت از زندگی خود را بالا بیان کرده‌اند. همچنین با بررسی‌های صورت گرفته این میزان در بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی) متفاوت بوده که به صورت تفصیلی در جدول بعد به آن پرداخته شده است.

جدول ۴۹: رضایت از زندگی برحسب متغیرهای جمعیت شناختی

معناداری	نمره میانگین از ۱۰۰	زیاد	متوسط	کم	میزان	
					متغیر	
۰/۰۱۸	۵۴/۱	۳۴/۹	۳۸/۴	۲۶/۷	مرد	جنس
	۵۷/۵	۳۵/۳	۴۴/۳	۲۰/۴	زن	
۰/۰۴۵	۵۶	۴۰/۳	۳۱/۴	۲۸/۳	۱۸ تا ۲۹ سال	سن
	۵۴/۹	۳۳/۳	۴۳/۱	۲۳/۶	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۵۷/۱	۳۵/۶	۴۲/۹	۲۱/۶	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۳۱	۴۶	۳۰	۳۲	۳۸	بی سواد	تحصیلات
	۵۵/۸	۳۶/۲	۳۹	۲۴/۷	دیپلم و زیردیپلم	
	۵۶/۱	۳۳/۵	۴۵/۲	۲۱/۲	تحصیلات دانشگاهی	

براساس نتایج آزمون معناداری و نمره میانگین طبقات مختلف:

- در متغیر جنس؛ میان مردان (با نمره میانگین ۵۴/۱ از ۱۰۰) و زنان (با نمره میانگین ۵۷/۵ از ۱۰۰) تفاوت معناداری وجود دارد و زنان نسبت به مردان رضایت بیشتری از زندگی دارند.

- در متغیر سن نمره معناداری ۰/۰۴۵ نشان دهنده وجود تفاوت معنادار است که با توجه به نمره میانگین گروه‌های مختلف، پاسخ‌گویانی که از گروه سنی ۵۰ سال به بالا بوده‌اند با نمره میانگین ۵۷/۱ از ۱۰۰، بیش از سایر پاسخ‌گویان از زندگی خود رضایت داشته‌اند.

- در متغیر تحصیلات نمره معناداری ۰/۰۳۱ نشان دهنده میزان بالایی از تفاوت معنادار میان گروه‌های مختلف است، به طوری که گروه پاسخ‌گویان بی‌سواد (با نمره میانگین ۴۶ از ۱۰۰) کمتر از گروه دیپلم و زیردیپلم (با نمره میانگین ۵۵/۸ از ۱۰۰) یا تحصیلات دانشگاهی (با نمره میانگین ۵۶/۱ از ۱۰۰) از زندگی خود رضایت دارند.

امیدواری نسبت به آینده کشور

«چقدر نسبت به آینده کشور امیدوارید؟» پرسش دیگری بود که از مشارکت‌کنندگان پرسیده شده بود و پاسخ‌ها به شرح جدول بعد است.

جدول ۵۰: امیدواری نسبت به آینده کشور

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر	نمره میانگین از ۱۰۰
کم	۴۱۸	۳۳/۱	۳۴	۵۱
متوسط	۳۷۰	۲۹/۳	۳۰/۱	
زیاد	۴۴۲	۳۵/۱	۳۵/۹	
بی پاسخ	۳۱	۲/۵	---	
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰	

باتوجه به جدول قبل و نمره میانگین ۵۱ از ۱۰۰، میزان امیدواری پاسخ‌گویان به آینده کشور در سطح متوسط قرار دارد، به طوری که ۳۴ درصد میزان کم، ۳۰/۱ درصد میزان متوسط و ۳۵/۹ درصد میزان زیاد را بیان کردند. همچنین با بررسی‌های صورت گرفته این میزان در بین گروه‌های مختلف (برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی) متفاوت بوده که به صورت تفصیلی در جدول بعد به آن پرداخته شده است. جدول ۵۱: امید به آینده کشور برحسب متغیرهای جمعیت‌شناختی

معناداری	نمره میانگین از ۱۰۰	زیاد	متوسط	کم	متغیر	
					میزان	
۰/۸۱	۵۰/۶	۳۷	۲۷/۳	۳۵/۶	مرد	جنس
	۵۱/۳	۳۴/۷	۳۳/۲	۳۲/۱	زن	
۰/۰۰۱	۵۰/۵	۳۳/۳	۳۴/۴	۳۲/۳	۱۸ تا ۲۹ سال	سن
	۴۷/۱	۳۲/۲	۲۹/۸	۳۸	۳۰ تا ۴۹ سال	
	۵۹/۵	۴۵/۴	۲۸/۲	۲۶/۴	۵۰ سال به بالا	
۰/۰۰۱	۶۱/۲	۵۱	۲۰/۴	۲۸/۶	بی سواد	تحصیلات
	۵۵/۶	۳۹/۹	۳۱/۳	۲۸/۸	دیپلم و زیردیپلم	
	۴۳/۷	۲۸/۹	۲۹/۵	۴۱/۷	تحصیلات دانشگاهی	
۰/۰۳۲	۴۸/۱	۳۳/۴	۲۹/۳	۳۷/۳	مرکز استان	محل سکونت
	۵۱/۹	۳۵/۷	۳۲/۴	۳۱/۹	شهر غیرمرکز	
	۶۷/۷	۵۳/۶	۲۸/۲	۱۸/۲	روستا	

بر اساس نتایج آزمون معناداری و نمره میانگین طبقات مختلف:

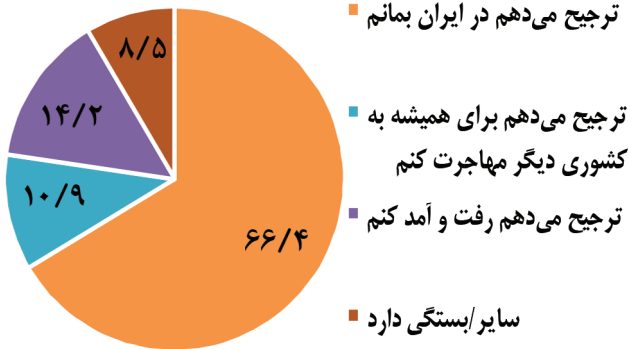
- در متغیر جنس؛ میان مردان (با نمره میانگین ۵۰/۶ از ۱۰۰) و زنان (با نمره میانگین ۵۱/۳ از ۱۰۰) تفاوت معناداری وجود دارد و زنان امید بیشتری به آینده ایران دارند.
- در متغیر سن نمره معناداری ۰/۰۰۱ نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار است که با توجه به نمره میانگین گروه‌های مختلف، پاسخ‌گویانی که از گروه‌های سنی ۵۰ سال به بالا بوده‌اند، بیش از سایر پاسخ‌گویان نسبت به آینده کشور امیدوارتر هستند.
- در متغیر تحصیلات نمره معناداری ۰/۰۰۱ نشان‌دهنده میزان بالایی از تفاوت معنادار میان گروه‌های مختلف است، به طوری که گروه پاسخ‌گویان بی‌سواد (با نمره میانگین ۶۱/۲ از ۱۰۰) بیشتر از گروه دیپلم و زیردیپلم (با نمره میانگین ۵۵/۶ از ۱۰۰) یا تحصیلات دانشگاهی (با نمره میانگین ۴۳/۷ از ۱۰۰) نسبت به آینده کشور امیدوارند.
- براساس نتایج، در متغیر محل سکونت، ساکنین روستاها با نمره میانگین ۶۷/۷ از ۱۰۰ بیش از سایر گروه‌ها به آینده کشور امیدوارند.

میل به مهاجرت

در آخرین پرسش از پاسخ‌گویان پرسیده شد: «با تمام این اوصاف، اگر موانع بین کشورها برداشته شود و این امکان را داشته باشید که در هر کشوری زندگی کنید» از بین گزینه‌ها کدام را برمی‌گزینید؟

جدول ۵۲: میل به مهاجرت

گزینه	فراوانی	درصد نسبی	درصد معتبر
ترجیح می‌دهم در ایران بمانم	۷۹۵	۶۳	۶۶/۴
ترجیح می‌دهم برای همیشه به کشوری دیگر مهاجرت کنم	۱۳۰	۱۰/۳	۱۰/۹
ترجیح می‌دهم رفت‌وآمد کنم	۱۷۰	۱۳/۵	۱۴/۲
سایر/ بستگی دارد	۱۰۲	۸/۱	۸/۵
بی‌پاسخ	۶۴	۵/۱	---
جمع	۱۲۶۱	۱۰۰	۱۰۰



نمودار ۲۶: میل به مهاجرت

باتوجه به جدول و نمودار قبل، ۶۶/۴ درصد پاسخ‌گویان بیان کردند که ترجیح می‌دهم در ایران بمانم، ۱۴/۲ درصد پاسخ‌گویان بیان کردند: «ترجیح می‌دهم رفت و آمد کنم»، ۱۰/۹ درصد پاسخ‌گویان گفته‌اند: «ترجیح می‌دهم برای همیشه به کشوری دیگر مهاجرت کنم». به نظر می‌رسد می‌توان جمع دو گزینه «ترجیح می‌دهم رفت و آمد کنم» و «ترجیح می‌دهم برای همیشه به کشوری دیگر مهاجرت کنم» را می‌توان میزان میل به مهاجرت (۲۵/۱ درصد) در نظر گرفت که با داده‌های دیگر نظرسنجی‌ها نیز هم‌خوانی دارد.

آمار مهاجران در جهان و وضعیت ایران

آمار بالای مهاجرت و رشد سالانه آن نشان از اهمیت این موضوع دارد و ضرورت پرداختن به آن را به ما یادآور می‌شود. در حال حاضر براساس آخرین آمار سازمان جهانی مهاجرت ۲۸۱ میلیون مهاجر در جهان وجود دارد، یعنی ۳/۶ درصد از جمعیت جهان مهاجرند (IOM, 2022). آمارهای حوزه مهاجرت (به خصوص تعداد ایرانیان خارج از کشور) به خاطر تغییر وضعیت تابعیت افراد دقیق نیست اما داده‌های منابع بین‌المللی از جمله بانک جهانی حاکی از رشد ۲/۲ برابری مهاجران ایرانی طی سی سال گذشته است (دویچه وله فارسی، ۲۴/۰۱/۲۰۲۲).

۱۳۵ میلیون نفر از مهاجران جهان زن هستند و بقیه مرد. به علاوه ۱۶۹ میلیون نفر از مهاجران جهان، نیروی کار مهاجر هستند (IOM, 2022) و براین اساس می‌توان گفت که به‌طورکلی دلیل اقتصادی یکی از اصلی‌ترین دلایل مهاجرت افراد است. «جمعیت مهاجران ایرانی در دنیا براساس آخرین آمار موجود قابل‌استناد در سال ۲۰۲۰ میلادی ۱/۸ میلیون نفر است که ۲/۲۳ درصد از جمعیت ایران را تشکیل می‌دهد. براساس منابع داخلی (دبیرخانه شورای عالی امور ایرانیان خارج از کشور) جمعیت مهاجران ایرانی خارج از کشور ۴/۰۴ میلیون نفر برآورده شده است که این آمار براساس منابع بین‌المللی قابل‌راستی‌آزمایی نیست» (سالنامه مهاجرتی ایران، ۱۴۰۰: ۲۸). هرچند می‌دانیم که آمار ۱/۸ میلیون نفری بین‌المللی نیز همه مهاجران ایرانی را شامل نمی‌شود چراکه بسیاری از این افراد شهروندی کشور مقصد را گرفته‌اند و در این آمارها کسی مهاجر تلقی می‌شود که شهروند کشور محل زندگی‌اش نباشد. به‌علاوه براساس آخرین آمارهای بین‌المللی تعداد متولدین ایران که در کشورهای دیگر زندگی می‌کنند نیز حدود ۲ میلیون نفر برآورد شده است؛ اما هیچ‌کدام از این آمارها را نمی‌توان عدد دقیق جمعیت مهاجران ایرانی خارج از کشور تلقی کرد. درواقع بسته به تعریف ما از مهاجر این عدد متفاوت می‌شود.

جدول ۵۳: جایگاه ایران در شاخص‌های کلیدی مهاجرت‌های بین‌المللی

منبع	رتبه ایران (در میان سایر کشورها)	شاخص
UNDESA, 2021	۵۴ (از ۲۳۲)	مهاجرفرستی ایران (براساس جمعیت ایرانیان ساکن خارج از کشور در سال ۲۰۲۰)
UNDESA, 2021	۲۳ (از ۲۳۲)	مهاجرپذیری ایران (براساس جمعیت مهاجران ساکن ایران در سال ۲۰۲۰)

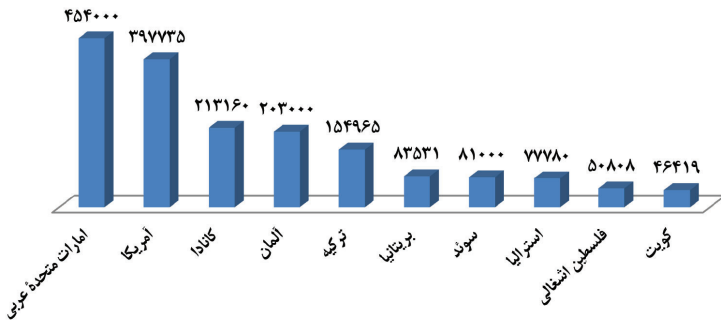
منبع	رتبه ایران (در میان سایر کشورها)		شاخص
UIS, 2022	سال ۲۰۱۸	۱۹ (از ۲۴۱)	دانشجو فرستی ایران (براساس جمعیت دانشجویان ایرانی ساکن خارج)
	سال ۲۰۲۰	۱۷ (از ۲۴۱)	
UIS, 2022	سال ۲۰۱۸	۳۱ (از ۲۴۱)	دانشجو پذیری ایران (براساس جمعیت دانشجویان خارجی ساکن ایران)
	سال ۲۰۲۰	۱۳ (از ۲۴۱)	
GTCI, 2022	سال ۲۰۲۰	۱۰۲ (از ۱۳۲)	رقابت پذیری جهانی برای استعدادهای
	سال ۲۰۲۱	۱۱۲ (از ۱۳۳)	
Gallup World Poll, 2017-2015	۸۷ (از ۱۵۲)		جریان بالقوه مهاجرت (بین سالهای ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷)
Gallup World Poll, 2017-2015	۷۸ (از ۱۵۲)		جریان بالقوه جذب استعدادها (بین سالهای ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷)
Gallup World Poll, 2017-2015	۷۷ (از ۱۵۲)		جریان بالقوه مهاجرت جوانان (بین سالهای ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷)
UNHCR Data Finder, 2021	۱۴ (از ۱۹۵)		پناهجو فرستی ایران (تعداد ایرانیان در وضعیت پناهجویی در جهان در سال ۲۰۲۰)
UNHCR Data Finder, 2021	۲۲ (از ۱۹۴)		پناهنده فرستی ایران (تعداد ایرانیان در وضعیت پناهنده‌گی در جهان در سال ۲۰۲۰)
UNHCR Data Finder, 2021	۱۰ (از ۱۶۹)		رتبه پناهنده پذیری ایران (تعداد پناهندگان ساکن ایران در سال ۲۰۲۰)
Henleyglobal, 2021	۱۸۴ (از ۱۹۹)		رتبه ایران در شاخص جهانی قدرت پاسپورت (در سال ۲۰۲۰)
Fragile States Index, 2022	۱۰۶ (از ۱۷۷)		شاخص فرار مغزها (در سال ۲۰۲۲)

کشورهای مقصد مهاجرت ایرانیان

جمعیت مهاجران در جهان براساس دو معیار محل تولد و شهروندی محل زندگی متفاوت است. طبق آخرین آمار بین‌المللی جمعیت ایرانیان مهاجر (در اینجا متولدین ایران) ۲/۰۶۲/۶۵۸ نفر است. در جدول زیر تعداد ایرانیان در کشورهای مختلف آورده شده و براساس تعداد رتبه‌بندی شده است. بیشترین تعداد مهاجران ایرانی به ترتیب در کشورهای امارات متحده عربی، آمریکا، کانادا، آلمان و ترکیه هستند. جدول ۵۴: جمعیت ایرانیان مهاجر (متولدین ایران) در جهان

رتبه	کشور	تعداد ایرانیان	منبع	رتبه	کشور	تعداد ایرانیان	منبع
۱	امارات متحده عربی (۲۰۱۸)	۴۵۴/۰۰۰	Gulf Center, 2019	۱۱	هلند (۲۰۲۱)	۳۸/۰۰۰	OECD, 2022
۲	آمریکا (۲۰۲۱)	۳۹۷/۷۳۵	US Census, 2022	۱۲	قطر (۲۰۱۷)	۳۰/۰۰۰	World Bank, 2018
۳	کانادا (۲۰۲۱)	۲۱۳/۱۶۰	Canada Census, 2022	۱۳	فرانسه	۲۶/۹۶۰	UN-DESA, 2021
۴	آلمان (۲۰۲۱)	۲۰۳/۰۰۰	OECD, 2022	۱۴	اتریش (۲۰۲۱)	۲۵/۰۰۰	OECD, 2022
۵	ترکیه (۲۰۲۱)	۱۵۴/۹۶۵	TURK-STAT, 2022	۱۵	ایتالیا (۲۰۲۱)	۲۰/۰۰۰	OECD, 2022
۶	بریتانیا (۲۰۲۰)	۸۳/۵۳۱	UNDESA, 2021	۱۶	نروژ (۲۰۲۰)	۱۸/۹۳۷	UN-DESA, 2021
۷	سوئد (۲۰۲۱)	۸۱/۰۰۰	OECD, 2022	۱۷	دانمارک (۲۰۲۱)	۱۸/۰۰۰	OECD, 2022

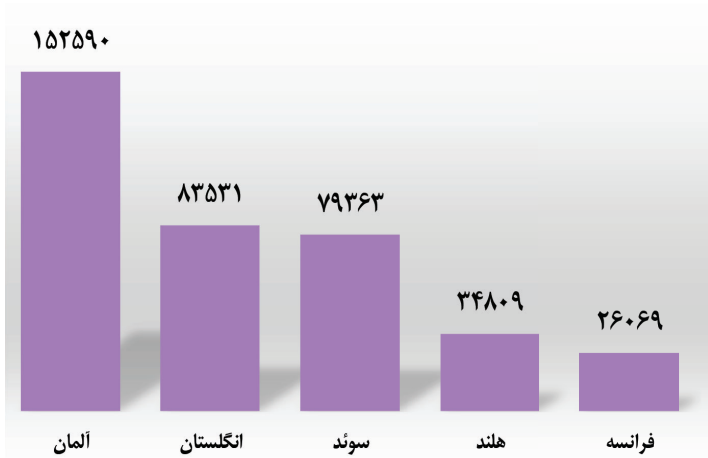
منبع	تعداد ایرانیان	کشور	رتبه	منبع	تعداد ایرانیان	کشور	رتبه
UN-DESA, 2021	۱۴/۵۴۰	عراق (۲۰۲۰)	۱۸	ABS, 2022	۷۷/۷۸۰	استرالیا (۲۰۲۱)	۸
OECD, 2022	۱۴/۰۰۰	سوئیس (۲۰۲۱)	۱۹	UNDESA, 2021	۵۰/۸۰۸	فلسطین اشغالی (۲۰۲۰)	۹
OECD, 2022	۱۳/۰۰۰	بلژیک (۲۰۲۱)	۲۰	World Bank, 2018	۴۶/۴۱۹	کویت (۲۰۱۷)	۱۰
UN-DESA, 2021 World Bank, 2018	۸۱/۸۲۳	سایر کشورها (۲۰۲۰)	-				
جمعیت ایرانیان مهاجر در جهان براساس آخرین آمار بین‌المللی							
۲/۰۶۲/۶۵۸							



نمودار ۲۷: اصلی‌ترین میزبان‌های ایرانیان در جهان

براساس آمار سازمان ملل چهار کشور آلمان، سوئد، هلند و فرانسه در اتحادیه اروپا در حال حاضر میزبان بیشترین تعداد مهاجر متولد ایران

هستند. در سال ۲۰۲۰ کشور آلمان با ۱۵۲ هزار و ۵۹۰ مهاجر متولد ایران مقصد اول مهاجران ایرانی بود و پس از آن کشورهای سوئد با ۷۹ هزار و ۳۶۳ نفر، هلند با ۳۴ هزار و ۸۰۹ نفر و فرانسه با ۲۶ هزار و ۶۹ نفر به ترتیب مقصدهای بعدی ایرانی‌ها هستند. در همین سال بیشترین درخواست ویزای ثبت شده و همچنین تعداد ویزای شنکن صادر شده برای ایرانیان در اروپا، متعلق به کشورهای آلمان، فرانسه و ایتالیا بوده است. انگلستان دومین مقصد مهاجرت ایرانی‌ها خارج از اتحادیه اروپاست و در حال حاضر حدود ۸۳ هزار و ۵۳۱ نفر ایرانی در این کشور زندگی می‌کنند. استرالیا نیز همواره یکی از مقصدهای اصلی مهاجرت ایرانی‌ها در همه انواع مهاجرت از جمله مهاجرت کاری بوده و تعداد کل جمعیت ایرانی‌ها در استرالیا در این سال‌ها روندی صعودی داشته است (همان).



نمودار ۲۸: اصلی‌ترین میزبان‌های ایرانیان در اروپا در سال ۲۰۲۰

براساس آمار شورای عالی امور ایرانیان در سال ۱۳۹۹ کشورهای اول مقصد ایرانیان عبارتند از: آمریکا، کانادا، انگلیس، امارات متحده عربی، آلمان، ترکیه، استرالیا، سوئد، عراق و فرانسه. براساس منابع

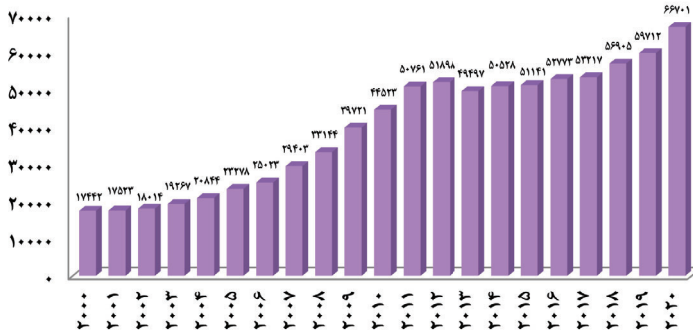
بین‌المللی (UNDESA 2020, World Bank 2017) مقصدهای ایرانیان به ترتیب: امارات متحده عربی، آمریکا، کانادا، آلمان، ترکیه، انگلستان، سوئد، استرالیا، فلسطین اشغالی و کویت است (همان).

وضعیت جابه‌جایی بین‌المللی دانشجویان

در سال ۲۰۲۰ تعداد کل دانشجویان جهان در بخش آموزش عالی ۲۳۵ میلیون نفر بوده است و دانشجویان بین‌المللی تنها ۲/۶ درصد از این جمعیت را شامل می‌شوند. تعداد دانشجویان بین‌المللی در جهان از رقم ۲ میلیون نفر در سال ۲۰۰۰ میلادی به ۶/۳ میلیون نفر در سال ۲۰۲۰ رسیده است. در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰ تعداد دانشجویان بین‌المللی با افزایش سه برابری همراه بوده است (سالنامه مهاجرتی ایران، ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱).

دانشجو فرستی ایران

مهاجرت دانشجویان از ایران همیشه بحث‌برانگیز بوده و تمایلی برای کنترل کردنش وجود داشته است اما می‌بینیم که روند خروج دانشجویان همواره در آمارها روبه‌افزایش است و در سال‌های اخیر هم باز رتبه دانشجوی فرستی ایران تنزل یافته و به عبارتی دانشجویان بیشتری برای تحصیل از ایران خارج شده‌اند. جایگاه دانشجوی فرستی ایران از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۲ از رتبه ۲۹ در جهان به رتبه ۱۱ رسیده بود که بالاترین تغییر رتبه دانشجوی فرستی ایران در طول دو دهه گذشته بوده است. در سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۸ جمعیت دانشجویان ایرانی خارج از کشور در تراز ۵۰ هزار دانشجوی ثابت مانده و تغییرات اندکی داشته و به همین خاطر رتبه دانشجوی فرستی ایران به رتبه ۱۹ در جهان تنزل یافته است اما در آمارهای جدید یونسکو باز رتبه ایران کاهش یافته؛ در سال ۲۰۱۹ دانشجویان بین‌المللی ایرانی ۵۹/۷۱۲ نفر بوده‌اند و در سال ۲۰۲۰ این رقم به ۶۶/۷۰۱ نفر رسیده و رتبه دانشجوی فرستی ایران به ۱۷ تغییر کرده است.



نمودار ۲۹: تعداد دانشجویان بین‌المللی ایرانی در بیست سال گذشته

منبع: UIS, 2022

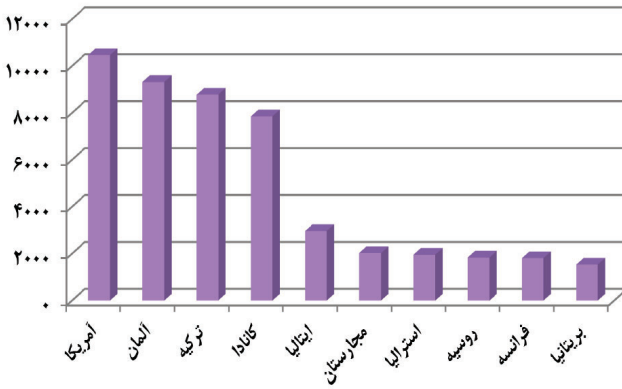
مقاصد اصلی دانشجویان ایرانی

در حال حاضر آمریکا، آلمان، ترکیه، کانادا و ایتالیا به ترتیب اصلی‌ترین مقصدهای دانشجویان ایرانی هستند.

جدول ۵۵: جمعیت دانشجویان ایرانی در ده مقصد برتر در سال ۲۰۲۰

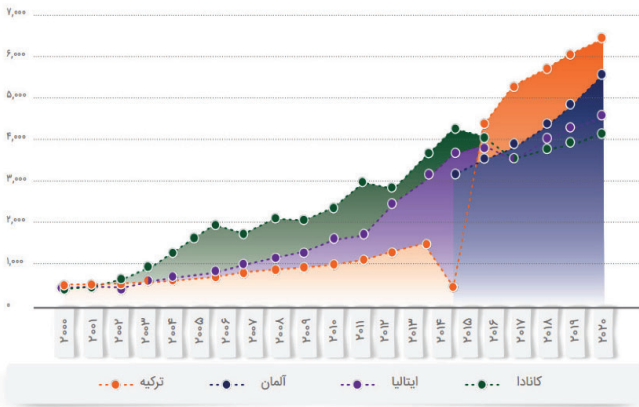
رتبه	کشور	تعداد دانشجوی ایرانی
۱	ایالات متحده آمریکا	۱۰/۴۶۲
۲	آلمان	۹/۳۱۹
۳	ترکیه	۸/۷۷۶
۴	کانادا	۷/۸۵۴
۵	ایتالیا	۲/۹۶۵
۶	مجارستان	۲/۰۲۴
۷	استرالیا	۱/۹۵۳
۸	روسیه	۱/۸۳۶
۹	فرانسه	۱/۸۰۹
۱۰	بریتانیا	۱/۵۳۳

منبع: UIS, 2022



نمودار ۳۰: مقاصد برتر دانشجویان ایران در سال ۲۰۲۰ براساس آمار یونسکو

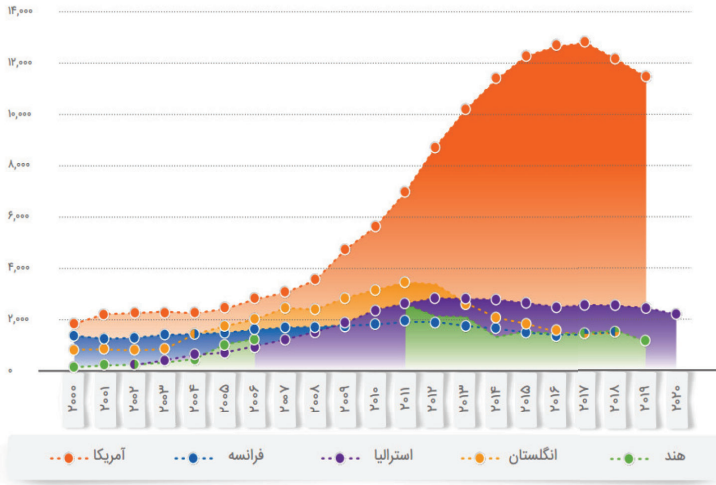
جمعیت دانشجویان ایرانی در کشورهای ترکیه، آلمان، ایتالیا و کانادا در سال‌های اخیر روبه‌افزایش بوده است و طی سال‌ها تمایل دانشجویان ایرانی برای ادامهٔ تحصیل در این کشورها بیشتر شده است که روند آن را در نمودار زیر می‌بینید.



نمودار ۳۱: روند افزایشی جمعیت دانشجویان ایرانی در برخی از کشورهای مقصد در سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰

منبع: UIS, 2021، به نقل از سالنامهٔ مهاجرتی ایران ۱۴۰۰

آمارها نشان می‌دهد که جمعیت دانشجویان ایرانی در کشورهای آمریکا، فرانسه، استرالیا، انگلستان و هند در سال‌های اخیر روبه‌کاهش بوده است.



نمودار ۳۲: روند کاهشی جمعیت دانشجویان ایرانی در برخی از کشورهای مقصد در سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰

منبع: (UIS, 2021), (Austrade, 2021), (Open doors, 2021)، به نقل از سالنامه مهاجرتی ایران ۱۴۰۰

پناهنجویان و پناهندگان ایرانی

در آمارهای UNHCR نام ایران دیده می‌شود و ایرانیان نیز جزء ملیت‌هایی هستند که در وضعیت پناهنجویی یا پناهندگی قرار دارند. طبق این آمارها در سال ۲۰۲۱، ۴ میلیون و ۶۲۳ هزار و ۲۵۳ نفر در جهان در وضعیت پناهنجویی هستند. ونزوئلا، افغانستان، عراق و هندوراس بیشترین سهم از پناهنجویی را در جهان دارند. ایران نیز با ۶۸ هزار پناهجو در جهان در رتبه ۲۰ قرار دارد. تعداد افراد در وضعیت پناهندگی در جهان ۲۱ میلیون و ۳۲۶ هزار و ۹۰۹ نفر هستند. ایران در سال ۲۰۲۱ بیستم کشور پناهنده‌فرست نیز بوده است و ۱۴۳ هزار ایرانی در وضعیت پناهندگی قرار داشتند (بر مبنای آمارهای ۲۰۲۲ کمیسیریا).

جدول ۵۶: وضعیت ایران در مهاجرت‌های اجباری-پناهنجوبی

۲۰۲۱		۲۰۲۰		
ایرانی	جهان	ایرانی	جهان	
۶۸/۰۰۰	۴/۶۲۳/۲۵۳	۷۷/۲۱۷	۴/۱۳۸/۸۸۹	تعداد افراد در وضعیت پناهنجوبی
۱۴۳/۰۰۰	۲۱/۳۲۶/۹۰۹	۱۳۴/۷۶۷	۲۰/۶۵۰/۳۰۴	تعداد افراد در وضعیت پناهندگی

منبع: UNHCR Data Finder

دلایل مهاجرت از ایران

خروج مهاجران از کشور هم دارای جنبه‌های منفی از جمله کاهش سرمایه انسانی در کشور است و هم تبعات مثبت مانند ارسال پول (رمیتنس)^۱ به کشور را دارد. عوامل نهادی، سیاسی و کیفیت زندگی در جریان مهاجرت از ایران تأثیر بسیاری دارد. همچنین حضور مهاجران ایرانی در کشورهای مقصد سبب تمایل بیشتر افراد برای مهاجرت به آن کشورها می‌شود. به‌طور کلی مجموع عوامل جمعیتی، جغرافیایی و توسعه‌ای مهم‌ترین علّت مهاجرت از ایران به دیگر کشورهاست (رنانی و همکاران، ۱۳۹۳). به‌نظر می‌رسد میل به مهاجرت در تمامی طبقات اجتماعی در حال گسترش است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که «وضعیت کلی کشور» و «عوامل اقتصادی» از جمله مهم‌ترین عوامل و انگیزه‌های گروه‌های مختلف اجتماعی برای مهاجرت از کشور است. «عدم وجود فرصت‌های ایفای نقش»، «احساس غیرمفید بودن در کشور» و همچنین «نداشتن تصور امیدوارکننده نسبت به آینده» موجب می‌شود که افراد برای مهاجرت اقدام کنند. شرایط سخت اقتصادی ناشی از تحریم‌ها، تلاطم‌های شدید نرخ ارز و نرخ تورم و افزایش نرخ بیکاری در اثر شیوع کرونا باعث تشدید میل به مهاجرت در ایران شده است.

1. . Remittance

ساختار اداری و قوانین اجرایی ناکارآمد

طبقه اجتماعی تأثیری در مهاجرت نخبگان ندارد و همان‌طور که پیش‌تر نیز ذکر شد طبقات مختلف اجتماعی در ایران مهاجرت می‌کنند. «ساختار و رویه اداری مراکز علمی و اجرایی کشور» و «قوانین اجرایی کشور ایران» بر مهاجرت نخبگان تأثیر مستقیم دارد. ساختار ناکارآمد، سختی‌های زیاد و امکانات کم برای فعالیت‌های علمی در کشور، قوانین اجرایی ناکارآمد و محدودیت‌های ناشی از آن، عدم شایسته‌سالاری و مواردی این‌چنینی از عوامل اصلی مهاجرت نخبگان از کشور هستند. بستر و شرایط مناسب فعالیت تحقیقاتی و علمی در خارج از کشور، رویه‌های اداری و قوانین اجرایی کارآمد بدون شک در گرایش نخبگان ایرانی به مهاجرت تأثیرگذار است. بررسی‌ها نشان داده که «دستیابی به امکانات رفاهی و خدمات شهروندی عرضه‌شده در خارج از ایران» بر مهاجرت نخبگان تأثیرگذار بوده است. عدم امکان اشتغال بر مبنای تخصص و فراهم‌نبودن بستر کاری مبتنی بر فعالیت‌های علمی و پژوهشی نیز از جمله عوامل مؤثر در مهاجرت این طیف از مهاجران بوده است. به‌طور کلی عدم ساخت‌یافتگی منظم اجتماعی، قوانین اجرایی و ساختار نه‌چندان کارآمد مراکز علمی و اجرایی کشور از اصلی‌ترین عوامل منتهی به مهاجرت نخبگان در کشور هستند (جوادزاده، ۱۳۹۴).

محدودیت اینترنت و فضای مجازی

مطالعه‌ای که رصدخانه مهاجرت ایران در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۵ - ۱۳۹۶ پیرامون عوامل رانشی مهاجرت در میان متخصصان و فارغ التحصیلان ایرانی خارج از کشور انجام داده است، حاکی از آن است که وضعیت اینترنت و فضای مجازی از جمله عوامل مهم رانشی تأثیرگذار بر میل به مهاجرت از کشور است. می‌دانیم که در سال‌های

اخیر کسب و کارهای افراد نیز به میزان قابل توجهی به سرعت اینترنت و کیفیت دسترسی به فضای مجازی وابسته است. از این رو اجرای طرح‌هایی مانند طرح صیانت، اثرات مخرب مضاعفی به دنبال خواهد داشت (رصدخانه مهاجرت ایران، ۱۴۰۰).

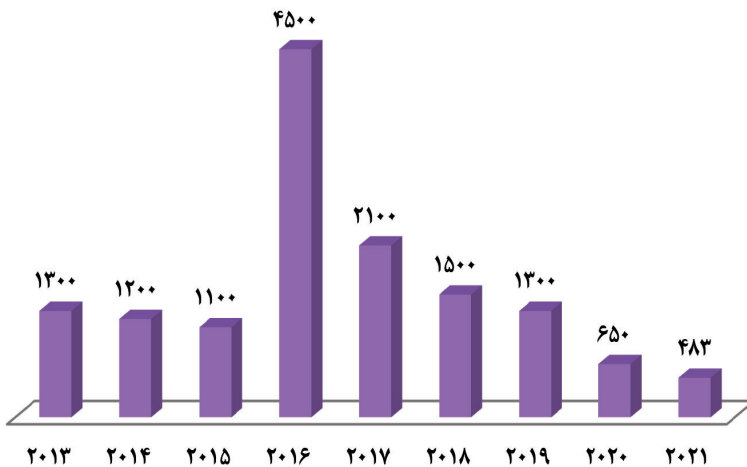
یک فرد تحصیل کرده در ایران به سبب شرایط تحریم کشور به خیلی از اپلیکیشن‌ها، وبسایت‌ها و منابع مفید حاکی از اطلاعات ارزشمند دسترسی ندارد. ایرانیان نمی‌توانند در پلتفرم‌های نمایش خانگی از جمله Disney Plus، Netflix و دیگر برنامه‌ها اکانت بسازند و مانند مردم کشورهای دیگر از آن‌ها استفاده کنند. همچنین به بیشتر کتابخانه‌های دیجیتال که در زمینه‌های علوم جدید و به‌روز هستند، دسترسی ندارند. همچنین نمی‌توانند از سایت‌های فروشگاه‌های بزرگی چون Amazon یا eBay خرید کنند. همه این‌ها دلایل بسیار مهمی هستند که ایرانیان را به مهاجرت ترغیب می‌کنند (دنیای اقتصاد، ۳۰ شهریور ۱۳۹۹).

وضعیت بد اقتصادی و کیفیت زندگی

بر پایه یک نظرسنجی مرکز افکارسنجی کیو (کیو آنالیتیکز) که آذرماه سال ۱۳۹۹ منتشر شد، ۳۳ درصد از مشارکت‌کنندگان گفته بودند مایلند از ایران مهاجرت کنند و ۸۰ درصد آن‌ها دست‌یابی به موقعیت اقتصادی بهتر یا خروج از موقعیت بد اقتصادی را انگیزه تمایل خود به این کار عنوان کردند. جنبه‌های اقتصادی یکی از پررنگ‌ترین دلایل مهاجرت مردم کشور ما است؛ یعنی بیشترین تقاضا از کشور ما برای مهاجرت به دیگر کشورها به علت شرایط اقتصادی است. خود اقتصاد معانی مختلفی دارد؛ ممکن است فردی به خاطر کسب درآمد بالا قصد مهاجرت داشته باشد. بعضی دیگر از افراد نیز به دنبال رفاه بیشتر هستند، یعنی با مقدار سرمایه خود می‌توانند در کشور دیگر رفاهی متوسط رو به بالا را برای خود فراهم کنند.

مهاجرت‌های بازگشتی

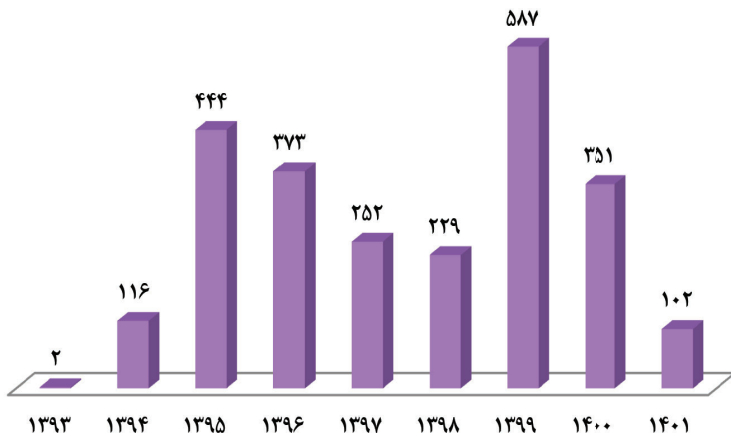
یکی از مهم‌ترین مسائل فرهنگی مهاجرت در بخش مهاجرت‌های بازگشتی نهفته است. آنچه که در مورد مهاجرت‌های بازگشتی می‌دانیم این است که نه تنها مطالعه فرهنگی جامعی در این مورد صورت نگرفته است، بلکه آمار دقیقی نیز در این باره وجود ندارد. مهاجرت‌های بازگشتی را آن‌طور که سالنامه مهاجرتی ایران دسته‌بندی کرده است، می‌توانیم به سه دسته کلی بازگشت‌های اجباری، بازگشت‌های داوطلبانه حمایت‌شده و بازگشت داوطلبانه مستقل در نظر بگیریم. سازمان‌های بین‌المللی مانند IOM و UNHCR در مورد ایرانیان ردمرز شده آماری اعلام نمی‌کنند، لذا ما آمار بازگشت‌های اجباری را نداریم. در مورد بازگشت داوطلبانه حمایت‌شده در ایران آخرین آمار پورتال جهانی مهاجرت نشان می‌دهد که از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۱ در مجموع بیش از ۱۴ هزار مهاجر ایرانی بازگشت داوطلبانه حمایت‌شده داشته‌اند.



نمودار ۳۳: بازگشت داوطلبانه و ادغام مجدد حمایت‌شده مهاجران ایرانی

منبع: Migration Data Portal, 2022

معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری از سال ۱۳۹۳ آمار مهاجران بازگشتی که از طرح همکاری با متخصصان و دانشمندان ایرانی غیرمقیم استفاده کرده‌اند را ثبت کرده است که تا تیرماه ۱۴۰۱ در مجموع دو هزار و ۴۸۷ ایرانی را شامل شده است.



نمودار ۳۴: متخصصان ایرانی بازگشتی از اسفند ۱۳۹۳ تا تیرماه ۱۴۰۱

منبع: معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری

از مجموع دو هزار و ۴۸۷ متخصص ایرانی بازگشتی، دو هزار و ۳۲ نفر (معادل ۸۲ درصد) مردان هستند و ۴۵۵ نفر (معادل ۱۸ درصد) زنان.

مهاجرت خارجیان به ایران

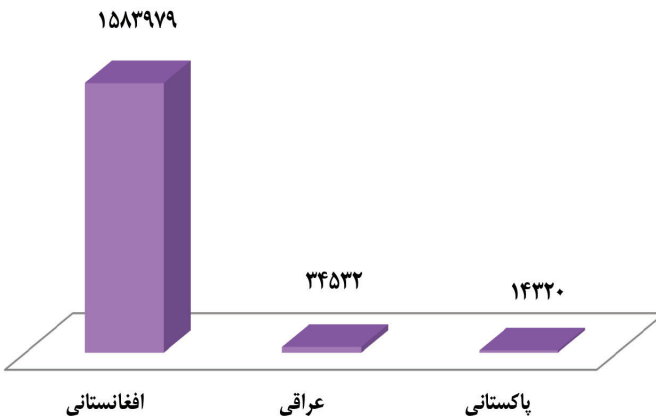
ایران در عین مهاجرفرستی همواره مهاجرپذیر نیز بوده است و این مهم می‌تواند تحولات فرهنگی ایران را تحت تأثیر قرار دهد. مهاجرت خارجیان به ایران بیشتر به دلیل ناامنی کشورهای همسایه اتفاق افتاده

۱. سال بازگشت ۳۱ نفر از متخصصان ایرانی نامشخص است که در این آمار در نظر گرفته نشده است.

است. هر وقت شرایط کشورهای همسایه مساعد نبوده، مردم این کشورها روانه ایران شده‌اند و همین موجب شده است که ایران طی دهه‌های متوالی میزبان چند میلیون مهاجر، پناهنده و پناهجو باشد که همگی تحت‌عنوان مهاجر در ایران زندگی می‌کنند، به این معنا که هر زمان از مهاجرین در ایران صحبت می‌شود، همه این سه گروه را شامل می‌شود.

تعداد مهاجران حاضر در ایران

در سرشماری ۱۳۹۵ تعداد ۱/۵۸۳/۹۷۹ نفر افغانستانی، ۳۴/۵۳۲ نفر عراقی و ۱۴/۳۲۰ نفر پاکستانی در ایران حضور داشتند. براساس این سرشماری مهاجران از بقیه ملیت‌ها زیر هزار نفر بودند. براین اساس بیش از ۹۵ درصد مهاجران حاضر در ایران افغانستانی بوده‌اند (مرکز آمار ایران) و لذا در نظر مردم، مهاجر در ایران برابر با مهاجر افغانستانی دانسته می‌شود و می‌بینیم که هر جا سخن از مهاجران است، به‌درستی بحث به‌سمت مهاجران افغانستانی سوق می‌یابد.

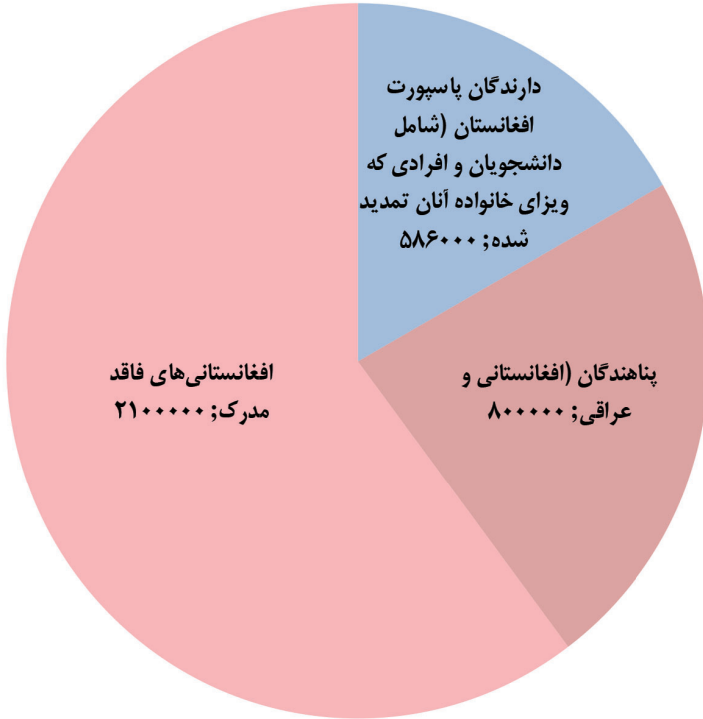


نمودار ۳۵: تعداد اتباع کشورهای مختلف در ایران

اما تعداد مهاجران حاضر در ایران بیش از این است. آمار سرشماری تنها مهاجران دارای مدرک را در نظر گرفته است. تا پیش از به هم ریختن اوضاع افغانستان در تابستان سال ۱۴۰۰ تخمین‌ها حاکی از این بود که حدود ۳ میلیون مهاجر در ایران حضور دارد. از این تعداد تقریباً نیمی دارای مدرک و نیمی بدون مدرک بودند (سایت کمیسریا و گزارش سالانه سازمان جهانی مهاجرت).

افراد بسیاری پس از قدرت گرفتن طالبان از کشور افغانستان خارج شده و به ایران آمدند. همین امر موجب شد که بحث‌های زیادی پیرامون تعداد زیاد مهاجران و مسائل فرهنگی‌شان صورت بگیرد. از آنجایی که ابتدای امر تعداد مهاجران به‌طور دقیق مشخص نبود، تخمین‌هایی شده زد که به نظر می‌رسد خلاف واقع بوده است. در سرشماری که اوایل سال ۱۴۰۱ انجام شد، تعداد مهاجران داخل ایران دقیق‌تر از قبل مشخص شد. وزارت کشور اعلام کرد که در این طرح سرشماری ۲ میلیون و ۳۰۰ هزار نفر افراد بدون مدرک مراجعه و ثبت‌نام کرده‌اند. ۱ میلیون و ۷۰۰ هزار نفر هم کسانی هستند که مدرک دارند و برآورد کرده‌اند که بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار نفر نیز مراجعه نکرده‌اند و بنابراین آمار کلی بین ۴ میلیون و ۳۰۰ تا ۴ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر است. (خبرگزاری صداوسیما، ۱۴۰۱) پیش‌تر نیز کمیسریای سازمان ملل متحد در امور پناهندگان و نیز سازمان جهانی مهاجرت بیان کرده بودند که حدود ۴ میلیون مهاجر در ایران ساکن هستند. (سایت کمیسریا و سایت سازمان جهانی مهاجرت)

براساس آخرین آمارها ۸۰۰/۰۰۰ پناهنده در ایران زندگی می‌کنند که ۷۸۰/۰۰۰ نفر از آنان افغانستانی و ۲۰/۰۰۰ نفر عراقی هستند. حدود ۶۰۰/۰۰۰ نفر نیز با گذرنامه افغانستان در ایران زندگی می‌کنند. به علاوه تخمین زده می‌شود که ۲/۱ میلیون نفر افغانستانی فاقد مدرک در ایران حضور دارند؛ یعنی در مجموع تعداد مهاجران حدود ۳/۴۸۶/۰۰۰ نفر است. (سایت کمیسریای عالی سازمان ملل متحد در امور پناهندگان، بازیابی شده در اسفند ۱۴۰۱).



نمودار ۳۶: تعداد تخمینی افراد تحت حمایت کمیسیریا در سال ۲۰۲۲

آمار سرشماری‌های مختلف نشان می‌دهد که حدود ۵۰ درصد مهاجران افغانستانی ساکن ایران متولد ایران هستند؛ در سرشماری سال ۱۳۸۵، ۴۹ درصد مهاجران متولد ایران بودند و در سرشماری سال ۱۳۹۰، ۵۵ درصد مهاجران متولد ایران بودند (عباسی شوازی و صادقی، ۱۳۹۶). با وجود اینکه آمارهای سرشماری همه مهاجران را شامل نمی‌شود اما باز هم این مهم را به ما یادآور می‌شوند که بخش قابل توجهی از مهاجران افغانستانی سال‌های زیاد و مهمی از عمر خود را در ایران گذارنده‌اند و در فرهنگ ایرانی رشد یافته‌اند.

موج جدید مهاجرت به ایران

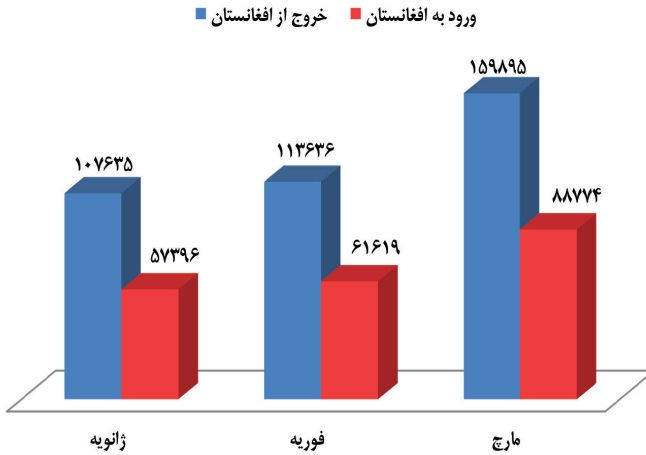
همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، با به‌هم‌ریختن اوضاع افغانستان در تابستان ۱۴۰۰ افراد بسیاری از افغانستان خارج شدند و به ایران آمدند، خبرها و تصاویری که از ورود مهاجران به مرزهای ایران منتشر می‌شد، بحث‌هایی را در مورد تعداد بالای مهاجران افغانستانی راه انداخت. به‌نظرمی‌رسد یکی از دلایل تخمین‌های بالا در نظر نگرفتن میزان ردمرزهاست؛ در ماه‌های اول قدرت گرفتن طالبان افراد بسیاری وارد ایران شدند اما در عین حال تعداد زیادی هم خارج شدند. آمارهای سازمان جهانی مهاجرت نشان می‌دهد که در ماه مارچ ۲۰۲۲ به‌طور متوسط ۳۶/۹۴۸ نفر افغانستانی وارد ایران شده‌اند، از این تعداد ۲/۸۱۰ نفر دارای مدرک و ۳۴/۱۳۸ نفر بدون مدرک بوده‌اند. در همین هفته‌ها به‌طور متوسط ۲۳/۲۵۶ نفر افغانستانی از ایران خارج شده‌اند که از این تعداد ۱۴/۵۷۲ نفر رد مرز شده‌اند. به‌علاوه در این گزارش بیان شده است که در یک‌سال گذشته یعنی از آپریل ۲۰۲۱ تا مارچ ۲۰۲۲ تعداد ۱/۶۳۴/۹۲۸ نفر افغانستانی وارد ایران شده‌اند و در همین زمان ۱/۱۹۶/۹۸۸ نفر از ایران به افغانستان رفته‌اند (سایت سازمان جهانی مهاجرت).

تعداد افرادی که طی سه ماه از افغانستان به ایران وارد یا از ایران خارج شده‌اند به شرح زیر است:

جدول ۵۷: جریان مهاجرت افغانستانی‌ها به ایران طی سه ماه اول ۲۰۲۲

مارچ	فوریه	ژانویه	
۱۵۹/۸۹۵	۱۱۳/۶۳۶	۱۰۷/۶۳۵	خروج از افغانستان
۸۸/۷۷۴	۶۱/۶۱۹	۵۷/۳۹۶	ورود به افغانستان

منبع: سازمان جهانی مهاجرت



نمودار ۳۷: جریان مهاجرت افغانستانی‌ها به ایران طی سه ماه اول ۲۰۲۲

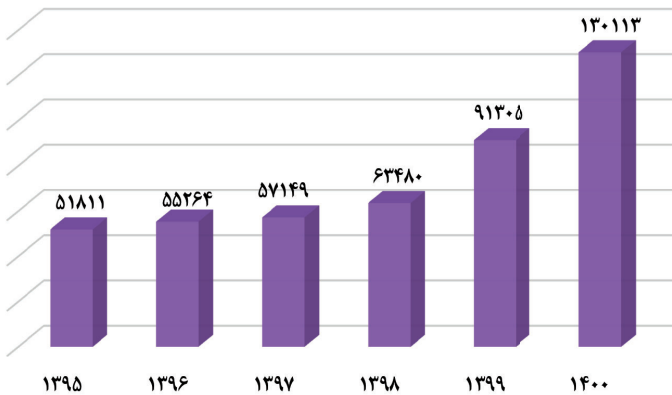
جنسیت مهاجران وارد شده به ایران در موج اخیر

سازمان جهانی مهاجرت در گزارش خود بیان کرده است که در یک هفته منتهی به گزارش ۷/۷۴۶ نفر رد مرز شده‌اند که از این تعداد ۵/۷۱۹ نفر (۷۴ درصد) مرد بوده‌اند و ۲/۰۲۷ نفر (۲۶ درصد) زن. به‌علاوه گفته شده که در کل ۹۰ درصد افغانستانی وارد شده به ایران در این مدت مرد بوده‌اند و فقط ده درصد زن. ۵۳ درصد مهاجران وارد شده از مرز اسلام‌قلعه را زنان تشکیل داده‌اند و از مرز میلک فقط ۵ درصد افراد وارد شده زن بوده‌اند (همان).

دانشجویان خارجی در ایران

تعداد دانشجویان خارجی در ایران طی سال‌های اخیر همواره روبه‌افزایش بوده است و از ۵۱/۸۱۱ دانشجو در سال ۱۳۹۵ به ۱۳۰/۱۱۳ دانشجو در سال ۱۴۰۰ رسیده است. در سال تحصیلی ۱۴۰۰ میزان ۵۶ درصد دانشجویان خارجی در مجموعه وزارت علوم، ۳۹ درصد

در دانشگاه آزاد و ۵ درصد در وزارت بهداشت مشغول به تحصیل بودند و بیشترین دانشجویان همواره از عراق، افغانستان و پاکستان بوده‌اند. براساس آمارهای یونسکو در سال ۲۰۲۰ تعداد دانشجویان بین‌المللی حاضر در ایران ۹۱/۳۰۵ نفر بوده است و ایران در بین کشورهای میزبان دانشجویان بین‌المللی در رتبه ۱۳ قرار گرفته است.



نمودار ۳۸: جمعیت دانشجویان خارجی در ایران

منبع: سازمان امور دانشجویان، ۱۴۰۱

تحصیل دانش‌آموزان غیرایرانی در ایران

تحصیل دانش‌آموزان غیرایرانی در ایران نیز همواره یکی از مسائل چالش‌برانگیز حوزه مهاجران در ایران بوده است. چراکه تحصیل غیرایرانی‌ها در مدارس ایران دارای محدودیت‌هایی است و از آن مهم‌تر بسیاری از مهاجران حاضر در ایران و به تبع آن دانش‌آموزان مهاجر دارای مدرک هویتی نیستند و این امر ثبت‌نامشان را در مدارس دچار مشکل می‌کند. از طرف دیگر براساس پیمان‌نامه حقوق کودک که ایران نیز در سال ۱۳۷۲ به عضویت آن درآمده است، کودکان باید اجازه تحصیل داشته باشند. در ادامه وجود مشکلات برای تحصیل کودکان مهاجر در ایران که

موجب بازماندگی از تحصیل بسیاری از آنان می‌شد، رهبری در سال ۱۳۹۴ فرمان داد که هیچ بچه‌ای از تحصیل بازماند. در سال‌های بعد در راستای اجرای فرمان رهبری کودکان بیشتری اجازه پیدا کردند به مدارس راه پیدا کنند اما شواهد حاکی از آن است که هنوز هم همهٔ کودکان راهی مدرسه نشده‌اند که شرح چرایی و چگونگی آن در این مقال نمی‌گنجد.

براساس آمار کمیسریا در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ تعداد دانش‌آموزان افغانستانی در مدارس دولتی ایران ۴۲۰ هزار نفر بوده است که ۱۰۳ هزار نفر از آنان بدون مدرک بودند (European com-mission, 2018). آخرین آمار کمیسریا حاکی از این است که در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ تعداد ۴۸۰/۰۰۰ دانش‌آموز افغانستانی و عراقی در مدارس ثبت‌نام کرده‌اند (سایت کمیسریا). براساس آمار مرکز امور بین‌الملل و مدارس خارج از کشور ۵۵۶/۰۰۰ دانش‌آموز افغانستانی در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ در ایران تحصیل کرده‌اند و در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ تعداد دانش‌آموزان افغانستانی در مدارس ایران ۶۷۰/۰۰۰ نفر بوده است (خبرگزاری ایسنا، اسفند ۱۴۰۱).

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد که حوزهٔ مطالعات مهاجرت در ایران نیازمند توجه علمی و پژوهشی بیشتر است. آمارها و اطلاعات حوزهٔ مهاجرت و مطالعات انجام‌شده پراکنده است و کفایت لازم را برای ترسیم تصویر کامل و جامع از وضعیت مهاجرت ایران ندارد. ایران طی دهه‌های اخیر همواره جزء کشورهای مهاجرفرست و مهاجرپذیر بوده است و از این جهت پرداختن به حوزهٔ مطالعات مهاجرت به‌خصوص ابعاد فرهنگی مهاجرت ضروری به نظر می‌رسد. براساس آخرین آمارها حدود ۲ میلیون ایرانی خارج از ایران زندگی می‌کنند که البته این فقط متولدین ایران را شامل می‌شود. برخی آمارها تعداد ایرانیان خارج از کشور را

تا ۴ میلیون نفر هم اعلام می‌کنند. از آن طرف در حال حاضر حدود ۴ میلیون مهاجر در ایران زندگی می‌کنند. ایران در بین دیگر کشورها در رتبه ۵۴ مهاجرفرستی و در رتبه ۲۳ مهاجرپذیری قرار دارد. این آمارها نشان می‌دهد که مطالعات مهاجرت از حوزه مطالعاتی و پژوهشی مهم برای کشور ماست. لازم به ذکر است که ایرانیان بیشتر به کشورهای امارات متحده عربی، آمریکا، کانادا، آلمان و ترکیه مهاجرت می‌کنند و مهاجران ورودی بیشتر از کشورهای افغانستان و عراق هستند. در نظر گرفتن مبدأ و مقصد مهاجران و روندهای مهاجرت می‌تواند برای فهم تأثیرات فرهنگی‌شان در روند تحولات فرهنگی کشور مفید باشد.

مسائل مهم حوزه مهاجرت

اهم مسائلی که در حوزه مهاجرت از منظر فرهنگی نیاز به پرداخت بیشتر دارد، به شرح زیر است:

– **داده‌های مهاجران ورودی و خروجی:** تاکنون آمارهای این حوزه به‌خصوص مهاجران خارج‌شده از ایران به‌طور دقیق ثبت نشده است و همواره بر سر آمارهای پراکنده جدل وجود دارد. حتی آمار دقیق دانشجویان خارجی در ایران و مهاجران نخبه‌بازگشتی ایرانی نیز به‌طور دقیق در سال‌های مختلف ثبت و روند آن پیگیری نشده است و ارائه آمارهای سلیقه‌ای و رسانه‌زده، به ابهام بیشتر مسئله مهاجرت دامن می‌زند. به همین منظور نیازمند داشتن نمای رصدی جامعی از وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاستی مهاجران (ورودی و خروجی) هستیم.

– **آموزش مهاجران حاضر در ایران:** می‌دانیم که مهم‌ترین مسئله در ادغام فرهنگی – اجتماعی مهاجران در جامعه آموزش است اما چالش‌های آموزشی دانش‌آموزان مهاجر حتی پس از فرمان حکیمانه مقام معظم رهبری نیز به قوت خود باقی است و اجرای این مهم با مشکلاتی روبه‌رو است که به‌نظر می‌رسد تا حل کامل این مسئله راهی طولانی در

پیش باشد. در رابطه با حضور دانش‌آموزان غیرایرانی در مدارس دولتی موانع و مشکلاتی وجود دارد که در زیر به برخی از آنان اشاره می‌شود:

- (الف) اجرای سلیقه‌ای قوانین و آیین‌نامه‌ها در مدارس دولتی
- (ب) عدم حمایت از مدارس خودگردان و سمن‌های فعال در آموزش مهاجران
- (پ) فقر اقتصادی خانواده و اشتغال کودکان
- (ت) نبود محتوای آموزشی متناسب با فرهنگ‌سازی پذیرش مهاجران
- (ث) برخورد‌های تبعیض‌آمیز با مهاجران در مدارس دولتی
- (ج) محرومیت از خدمات آموزش رسمی و قرارنگرفتن در سیر درست جامعه‌پذیری موجب طرد مهاجران می‌شود که احتمال کج‌رفتاری را بالا می‌برد.
- (چ) عدم‌اهتمام به مسئله آموزش دختران در جامعه مهاجر
- به‌علاوه دانشجویان مهاجر نیز درگیر مسائلی هستند که نیاز به توجه بیشتری دارد. لازم است بین دانشجویان خارجی و دانشجویان مقیم ایران که در مدارس ایران تحصیل کرده‌اند و با کنکور وارد دانشگاه شده‌اند، تفاوت قائل شد. چراکه اولاً مسائل فرهنگی دانشجویان خارجی با این گروه متفاوت است و ثانیاً در نظر گرفتن شهریه دلاری برای این افراد مطابق با قیمت دلار روز، درحالی‌که خانواده‌های این افراد در ایران درآمد ریالی دارند، درست به نظر نمی‌رسد.

ازسویی دیگر به بیان آمار و ارقام، مهاجران تحصیل‌کرده در سال‌های اخیر در ایران روبه‌افزایش بوده ولی از چنین ظرفیتی برای ادغام جامعه مهاجر با جامعه میزبان غفلت شده است.

– مسئله مادر ایرانی‌ها: پس از گذشت سال‌ها گام مثبتی به سمت حل مسئله تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی و مردان خارجی برداشته شده بود اما به نظر می‌رسد اکنون در حال برگشت به عقب هستیم. بیشتر مادر ایرانی‌ها در ایران به دنیا آمده و بزرگ شده‌اند و تعلقات هویتی‌شان بیشتر به سمت مادر متمایل است. در حال حاضر ما با نسل دوم و سوم مادر ایرانی‌ها مواجه هستیم و در واقع این افراد در

فرهنگ ایرانی پرورش یافته و فرهنگ ایران را با خود دارند اما ندادن شناسنامه که مدرک هویتی افراد است، موجب شده است که:

(الف) در موقعیت‌های مختلف از خدمات شهروندی محروم شوند.

(ب) تبعیض و در پی آن طرد اجتماعی را تجربه کنند.

(پ) دچار سرگردانی هویتی شوند.

(ت) حتی پذیرش فرهنگی این افراد بین جامعه ایرانی دچار اختلال شود.

- سازمان ملی مهاجرت^۱: سازمان ملی مهاجرت می‌تواند گام

مهمی برای حل و پیگیری مسائل این حوزه باشد اما به نظر می‌رسد شتابزدگی در تدوین مصوبه آن باعث شده که شاهد عدم پرداخت به برخی مسائل مهم و حتی بازگشت به عقب در بندهای آن باشیم:

(الف) در این طرح به همه ابعاد مهاجرت پرداخته نشده است و مهاجرت‌های داخلی و مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور اصلاً دیده نشده است.

(ب) شیوه‌های مختلف مهاجرت و انواع ویزا و اقامت در طرح این

سازمان دیده نشده است.

(پ) انتظار این بود که قانون سازمان ملی مهاجرت بتواند وضعیت مهاجران

حاضر در ایران را ساماندهی کند و بهبود بدهد اما به نظر می‌رسد این طرح صرفاً تداوم وضعیت سابق و ارتقای اداره اتباع وزارت کشور به سازمان است.

(ت) نسل‌های دوم و سوم مهاجران حاضر در ایران در این طرح دیده

نشده‌اند و همچنان با این افراد مانند نومهاجران برخورد می‌شود.

(ث) رویکرد تنبیهی و جرم‌انگارانه بر طرح سایه انداخته است؛ ایرانیانی که

برای اتباع خارجی اموال منقول و غیرمنقول می‌خرند، مجرم تلقی شده‌اند و خود مهاجران نیز در موقعیت‌های مختلف مجرم انگاشته شده‌اند.

(ج) درخواست و دریافت شهروندی خارجی‌ان در ایران دیده نشده و

حتی قانون تابعیت مادر ایرانی‌ها نیز لغو گردیده است.

۱. ایرادات سازمان ملی مهاجرت صرفاً نظر نویسنده نیست و برای تدوین این بخش از بحث‌های مطرح شده در جلسات گروه جمعیت و مهاجرت انجمن جامعه‌شناسی ایران استفاده شده است.

چ) مسئله مهم ادغام فرهنگی - اجتماعی مهاجران در جامعه ایران دیده نشده است.

ح) به رسانه توجه نشده است؛ می‌دانیم که هرچند وقت یکبار جنجال‌های رسانه‌ای در حوزه مهاجران اتفاق می‌افتد و تصویری که از مهاجران حاضر در ایران در رسانه‌های داخل و خارج ارائه می‌شود، نیازمند اصلاح است اما در این طرح به آن توجهی نشده است.

- **نخبگان مهاجر در ایران:** دادن اقامت به نخبگان حداقل کاری است که می‌توان برای جذب نخبگان خارجی انجام داد تا بتوان از ظرفیت‌های آنان بهره برد اما در حال حاضر صدور روادید، اقامت و اشتغال برای این افراد روند جداگانه و مشخصی ندارد و این افراد از حمایت خاصی برخوردار نمی‌شوند. طرح اقامت نخبگان خارجی که در جریان است هم روند بسیار کند دارد و به‌علاوه به‌صورت خیلی محدود اجرا می‌شود و شواهد حاکی از این است که پس از دریافت اقامت هم این افراد در عمل نتوانسته‌اند از حمایت ویژه‌ای برخوردار بشوند.

- **سرمایه فرهنگی مهاجران خارجی در ایران:** سرمایه فرهنگی یکی از ارکان اصلی توسعه فرهنگی جامعه مهاجران خارجی در ایران و به‌طور مشخص مهاجران افغانستانی است. آشنایی مهاجران با رمزگان فرهنگی جامعه میزبان و داشتن مهارت به‌کارگیری شایستگی‌های فرهنگی در نسبت با اقتدار فرهنگی حاکم بر جامعه، در فرآیند ادغام فرهنگی مهاجران امری ضروری است و ارتقای آن می‌تواند از خلال سازوکارهای فرهنگی صورت پذیرد. به‌همین منظور توجه به اصل مشارکت فرهنگی مهاجران افغانستانی، مصرف فرهنگی مهاجران و همچنین نهادهای فرهنگی اجتناب‌ناپذیر است.

- **مهاجر هراسی یا مهاجرستیزی:** متأسفانه به‌نظر می‌رسد احساسات ضد‌مهاجر در ایران وجود دارد که در موقعیت‌های مختلف ظهور و بروز آن تقویت می‌شود و مهاجران افغانستانی به‌عنوان مقصر اوضاع بد اقتصادی

ایران معرفی می‌شوند؛ به‌نظر می‌رسد اوضاع اقتصادی و عدم‌شناخت صحیح از مسئله مهاجران در ایران و تأثیرات‌شان بر زندگی ایرانیان و رابطه فرهنگی که با ایرانی‌ها دارند در طول تاریخ موجب شده است که بخش زیادی از مردم ایران نسبت به افغانستانی‌ها دید مثبتی نداشته باشند و موج‌های رسانه‌ای به‌سادگی احساسات مردم را علیه مهاجران افغانستانی بسیج کنند.

به‌علاوه رشد ملی‌گرایی رمانتیک و غیراصولی، ضدیت با افغانستانی‌ها را تقویت می‌کند؛ به‌طورکلی این فقط افغانستانی‌ها نیستند که احساسات مردم علیه‌شان غلیان می‌کند. از آنجایی که یکی از ریشه‌های این داستان از رشد نگاه‌های افراط‌گرایانه به مسئله ملیت است، اگر مهاجران از عراق یا کشوری دیگر هم زیاد شود، این پتانسیل را خواهد داشت. افغانستانی‌ها در سال‌های حضورشان در ایران در کلیتی که به‌عنوان هویت ایرانی تعریف می‌شود، جایگاه چندانی نداشته‌اند. حال هر قوم دیگری نیز می‌تواند همین وضعیت را داشته باشد.

مسئله دیگر دیگری‌سازی است که به تنش‌ها دامن می‌زند. این دیگری می‌تواند ترک، عرب، کرد یا افغانستانی باشد و حتی شهرستانی. مشکل اصلی ساختارهای دیگری‌سازی است که باید ترمیم شود و تکثر فرهنگی و تفاوت‌ها را پذیرا شود. اگر این ساختار دیگری‌سازی وجود نداشته باشد، افغانستانی‌ها به‌راحتی مقصر همه مشکلات شناخته نمی‌شوند (تکاوران، ۱۴۰۱).

درنهایت نبود دستورالعمل‌های روشن رسانه‌ای و فقدان استانداردهای ضدیبیان‌های نژادپرستانه در نظام رسانه‌ای و فرهنگی ایران موجب شده است تا رسانه‌ها با دادن اطلاعات غلط احساسات ضد‌مهاجر مردم را تقویت کنند. از این‌روی نیازمند اتخاذ رویه‌های صریح سیاستی در این زمینه هستیم.

پیشنهادات

– تدوین و تصویب قانون جامع مهاجرت با توجه ویژه به ابعاد فرهنگی و رسانه‌ای

- ارائه داده‌های صحیح و روندی در حوزه مهاجرت و شناسایی مهاجران
- عدم تغییر قانون تابعیت فرزندان مادر ایرانی و تداوم صدور شناسنامه برای آنها
- قانونی کردن مدارس خودگردان
- توجه به قرابت‌های فرهنگی کشورهای فارسی‌زبان و سیاست‌گذاری در حوزه زبان فارسی برای آموزش به خارجی‌ان
- تدوین برنامه‌ها و پیگیری روند ادغام مهاجران و پذیرش فرهنگی آنان در جامعه ایران
- تدوین و اعلام صریح استانداردهای ضدبیماری‌های نژادپرستانه در نظام رسانه‌ای و فرهنگی ایران
- توجه بیشتر به پژوهش در زمینه مهاجرت:
- الف) انجام پیمایش‌های منسجم در زمینه میل به مهاجرت در جامعه ایرانی
- ب) انجام پیمایش درباره مهاجرت نخبگان ایرانی
- پ) انجام پژوهش‌های کیفی برای رسیدن به فهمی از دلایل مهاجرت ایرانیان
- ج) انجام پژوهش‌های کیفی برای درک بهتر مسائل مهاجران بازگشتی
- د) انجام پژوهش‌های کیفی برای شناخت جامعه مهاجر حاضر در ایران
- ه) انجام پژوهش‌های کیفی برای شناخت ظرفیت‌های فرهنگی هنری مهاجران در ایران
- و) انجام پژوهش‌های کیفی برای رسیدن به شناخت جامعی از مدارس خودگردان

فهرست منابع

- جوادزاده، پدram. ۱۳۹۴. «علل اجتماعی مهاجرت نخبگان ایرانی به دانشگاه‌های آمریکا». مجله مدیریت فرهنگی. سال نهم، شماره بیست و هشتم، صص ۱۱۱-۹۵.
 - درگاه ملی آمار ایران، سرشماری ۱۳۹۵.
 - رصدخانه مهاجرت ایران. ۱۴۰۰. سالنامه مهاجرتی ایران ۱۴۰۰. تهران: ریاست جمهوری، معاونت علمی و فناوری، مرکز ارتباطات و اطلاع‌رسانی، دانش‌بنیان فناور.
 - رصدخانه مهاجرت ایران. ۱۴۰۱. سالنامه مهاجرتی ایران ۱۴۰۱.
 - رزانی، محسن؛ شیرازی، همایون و بهروز صادقی عمر و آبادی. ۱۳۹۳. «بررسی عوامل مؤثر بر جریان مهاجرت از ایران با استفاده از مدل پانل پویا». تحقیقات اقتصادی دوره ۴۹، شماره ۲، صص ۳۶۲-۳۳۷.
 - صادقی، رسول؛ عباسی شوازی، محمدجلال و صلواتی، بهرام (۱۳۹۶). ایران در بستر مهاجرت‌های بین‌المللی. تحولات وضعیت جمعیت در جمهوری اسلامی ایران. مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور.
 - عربستانی، مهرداد. ۱۳۹۷. تمنای رفتن؛ مهاجرت به خارج در میان ذهنیت ایرانی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
 - گروه افکارسنجی دفتر طرح‌های ملی. ۱۴۰۲. گزارش نظرسنجی ملی پیرامون مسئله مهاجرت به خارج از کشور. خردادماه ۱۴۰۲. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
 - سایت اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور به آدرس: www.bafia.ir
 - سایت سازمان جهانی مهاجرت به آدرس: www.iom.int
 - سایت کمیسریای سازمان ملل متحد در امور پناهندگان به آدرس: www.unhcr.org
 - تکاوران، قمر. ۱۲ مرداد ۱۴۰۱. «هراس آن دیگری که به زبان ما حرف می‌زند». خبرگزاری ایرنا. قابل دسترس در: <https://irna.ir/xjk9wk>
- [اردیبهشت ۱۴۰۲]
- خبرگزاری ایسنا. ۱۳ اسفند ۱۴۰۱. «وضعیت ۶۷۰ هزار دانش‌آموز افغانستانی در ایران». قابل دسترس در: www.isna.ir/xdNsHS
- [۱۳ اسفند ۱۴۰۱]

• خبرگزاری صداوسیما. ۴ تیر ۱۴۰۱. «بررسی آخرین جزئیات سرشماری اتباع خارجی در ایران». قابل دسترس در:
www.iribnews.ir/fa/amp/news/3487380

[۲۱ تیر ۱۴۰۱]

• دنیای اقتصاد. ۳۰ شهریور ۱۳۹۹. «بررسی دلیل مهاجرت ایرانیان به کشورهای خارجی». قابل دسترس در:
<https://www.eghtesadonline.com/n/2NC7>

[۱۹ تیر ۱۴۰۱]

• دنیای اقتصاد. ۱۳ دی ۱۴۰۰. «وضعیت مهاجرت در ایران». قابل دسترس در:
<https://www.donya-e-egtesad.com/fa/tiny/news3830879->

[۱۹ تیر ۱۴۰۱]

• دنیای اقتصاد. ۵ بهمن ۱۴۰۰. «۴ کشور اروپایی که مقصد اصلی مهاجران ایرانی است». قابل دسترس در:
<https://www.donya-e-egtesad.com/fa/tiny/news-3837079>

[۱۹ تیر ۱۴۰۱]

• دوپچه وله فارسی. ۲۴/۰۱/۲۰۲۲. «افزایش آمار مهاجرت ایرانیان؛ زنان جمعیت بالقوه مهاجرت هستند». قابل دسترس در:
<https://b2n.ir/n47010>

[۱۹ تیر ۱۴۰۱]

• رصدخانه مهاجرت ایران. ۳ اسفند ۱۴۰۰. «عوامل رانشی مهاجرت را تشدید نکنیم (نقدی بر طرح صیانت و اثرات آن بر مهاجرت)». قابل دسترسی در:

<https://imobs.ir/publication/show520/>

[۱۹ تیر ۱۴۰۱]

• European Commission. 2018. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations: Iran.

• World Migration Report 2022. 2022. International Organization for Migration (IOM).